

Božičev truma V drevju ne jenja, Dokler ni šuma Polna zelenja.	Spejo orači, Pridni na delo, Njim pomagachi, Bógov krdelo.	Kurent poorje, Sitivrat seje, Járil čez morje Górek priveje.	Vile pod nebom Vodo lovijo, Z mavričnim žlebom Zemljo škropijo.
Niso vsa drva H kratí zelena, Bukvi je prva Čast podeljena.	Roka preblaga Boginje Lade V zémľjo polaga Drage zaklade.	Zemljo ljubkuje Solnce z oboka, Zemlja vzgojuje Dvojčka otroka,	Če dá viharja Stribog na polje, Trut pa ustvarja Vreme brž bolje.
Ko Svetovitu Solnčnemu bogu V jutranjem svitu Plešejo v logu,	Boginja Živa, Žitja nosilka, Dá, da izkljívá Sleherna bilka.	Dodolo, Lado, Ljubljénca vilam, Ima vse rado, Braní ju silam.	Vsi so veseli Škratejčki mali, Šetek pri jeli Čadež na skali.
Bukve zelene Veje otroci, Dédje in žene Imajo v roci.	Ko Porevita Rugevit zmaga, V tla rodovita Zrnje se vlaga.	Če pa Belina Žezlo je vroče, Neha vročina Mokoš dá moče.	Krška dolina! Prija te vlada, Bógov družina Z blagri oblada.

(Dalje.)

Judita.

(Roman. — Spisala *Pavlina Pajkova.*)

I.

Vročé je pripekalo solnce v veliko šolsko sobo skromnega trga na Slovenskem. Prašni toplomer, ki je visel na žreblju tako velikem, da bi se bile lahko lestvice nanj obešale, kazal je 25 stopinj toplote. In šola je bila še prazna. Kako visoko dospe šele čez kake pol ure, ko bo 60 do 80 paglavcev podkurilo zrak s svojim razgretim dihanjem! Muhe so v kolobarih veselo plesale ter se zadevale na šipe zaprtih oken. Samo jedno okno je bilo na pol odprto, in skozi to je sedaj pa sedaj prifrčal v sobo debel sršen ali drobna osa ter s svojim bučanjem oglušal tanko brenčanje muh.

Vrata se odpró. V sobo stopi starikav, nekoliko že sključen mož. Bil je bledih, upadlih lic, kakor človek, ki se ubija čez svoje moči, a častite in prijazne zunanosti. Njegovo kretanje je bilo navzlic temu gibčno in živahno, njegovo oko navdušeno. Bil je domači učitelj. Stopil je s krepkimi koraki na sedež in ondi pospravil po mizi, nalil črnica v tintnik, postavil ravnilo na desno, odprl miznico ter prebiral po katalogu in ob tem kimal ali majal z glavo, kakor bi hvalil ali grajal. Nato stopi s sedeža in se ozre po šolski sobi. Njegovo oko je kazalo, da mu je dobro pri srcu. Videti je bilo, kakor da je ta preprosta sobana z oglaženimi klopami in s pajčevino po stropu ves njegov svet. Po prahu, ki je kril klopi, bile so utisnjene posamezne črke, številke, imena, tu

pa tam tudi kaka čudna podolgasta ali trioglata človeška glava, s krivim, dolgim nosom, velikimi ušesi ali štrlečimi rožički, sami izdelki bosonogih umetnikov, ki se po pet do šest ur na dan nauživajo po onih klopeh modrosti in učestnosti. In starček, ki je bil teh veleumov učitelj, voditelj, da, celó nekakšen oče, nasmehe se dobrohotno vpričo porednostij svojih gojenčkov. Saj jih hoče do dobra posvariti, ker se bavijo s takimi praznimi stvarmi, med tem ko se on ubija s poučevanjem in razkladanjem; a sedaj, ko jih ni še tu, ne more zakriti nekega veselja ob igračah, ki ga spominjajo njegovih otročjih let. Ali ni delal tudi on prav tako v oni davni presrečni dóbi nagajivosti in porednosti?

Zazdi se mu, da je zaduhlo v sobi. Odpre široma vsa okna. Ozre se okoli šolskega splotja in se začudi. Še nobenega otroka od nikoder; vse tiho krog in krog! Le tam po majhnem dvorišču stopa počasnih lenih korakov zaspáni maček in poleg pasje kolibice se preganja domača kuretina, zobaje ostanke od poldanske mize hišnega variha, zvestega Fida. Le-ta čepi sit in zadovoljen na pol v kolibici, na pol izven nje, z gobcem naslonjenim na sprednji šapi, z očmi rdeče obrobljenimi, zaničevalno uprtimi na lačno druhal v svoji bližini.

Hipoma začne z repom mahati in pogled mu postane mil in goreč. Zagledal je na oknu sebi nasproti svojega gospodarja, učitelja. Le-ta mu namigne z roko v znamenje, da ga ume, potem se odmakne od okna.

„Še nobenega otroka ni videti“, zamrmra sam za-se; „kaj to pomenja?“

V tem trenutju odbije ura na zvoniku pol dveh. Učitelj pogleda na svojo žepno uro; ta je kazala tri četrti na dve. „Nekdo je imel opraviti z mojo uro tedaj, ko sem spaval popoldansko spanje“, misli si z nasmehom. Brž uravna uro po cerkveni. Vedel je, kdo se v njegovi hiši tako živo zanima za ure. Njegov vnukec, ki je bil prišel na poset k dedu in babici in ki je bil njegov Benjamin: devetletni Jožko vedno pravi, da hoče postati urar; le-ta se je zopet skrivaje vadil svojega bodočega poklica.

Sedaj se začuje pred vežo cepetanje nog. Vrata se odpró, in truma šolarčkov obojega spola, majhnih in velikih, bosonogih in obutih, umazanih in umitih, drznih in pohlevnih se vsuje v sobo. Z velikim ropotom gre vsak na svoje določeno mesto. Nered je trajal samo nekaj trenutkov, dokler niso prišleci posedli. Čuli so se potem samo koraki učiteljevi, ki je hodil gor in dol po šolskem prostoru, slehernega otroka motré s svojim dobrohotnim pogledom. S tem čudovitim pogledom, ki je bil značilen zanj, vzgajal je učitelj najbolje svojo mladež. Ž njim je vzdrževal red in dostojnost v šoli, ž njim si je pridobival in ohranjal pri učencih dolžno pokorščino in spoštovanje, ž njim je brzdal najrazposajenejše dečke, ž njim omehčeval še tako odurna srca svojeglavnih dekletec. Nikoli ali pa redko kdaj je bil osoren z otroki, nikoli jim ni grozil niti dajal zaušnic, samo včasih je grajal, a hvalil veliko rajši. Vedel je, da pohvalna beseda je tako potrebna čistilskomnosti mladega duha, kakor je tibi, gosti dežek potreben mladi, nežni rastlini, da hitreje požene in čvrsteje vzraste. Modri mož si je bil vzel za načelo, da je učenceva ljubav do učitelja boljša vspodbuja k dobremu delu, nego strah, kateri se navadno maščuje nad strahovalcem.

Klopi so bile le deloma napolnjene. Brž je učitelj spoznal, da manjka še tretjina učencev. Šel je še nekolikokrat gor in dol po sobi, ko so učenci varno potegovali iz torbic in košaric knjige in pisanke, da ne bi šumele. Sedaj pa sedaj se vrata počasi odpró in po prstih stopajoč, žarečega lica, potnega čela in brez sape pride kak zakasnjenec, plašno oziraje se na gospoda učitelja, ali se bo hudoval nanj zaradi zamude. In ko ga zadene oni pomembni učiteljev pogled, brž povese vsplašene oči, rdečica ga oblije, usta mu zatrepečejo, ne kakor bi se bal graje ali kazni, temveč ker vé, da je užalostil svojega dobrega učitelja.

Čas je, da se začne uk. „Kaj je to“, ogласi se zdajci učitelj, „da pograšam toliko učencev?“

„V moji klopi še ni Tončke, Milice — v moji Lojzike, Micike, Rezike, v moji ni Kovača, Stresa, Podobnika . . .“ kričé v jedni sapi otroci vsi vprek.

„Tiho, tiho!“ ogласi se učitelj, in vsi učenci obmolknejo.

„Povej ti, Matija“, reče učitelj najstarejšemu dečku, ki je sedel v zadnji klopi, „ali veš, zakaj je danes izostalo toliko tvojih tovarišev in tovarišic?“

Vprašani pogleda v zadregi po svojih součencih, kakor bi hotél reči: Ali smem govoriti?

Učitelj to zapazi, a se dela, kakor da ni videl. „Potem pa ti, Jernej, povej, ker je Matija izgubil govorico“, reče nato smehljaje se proti drugemu dečku sosedne klopi.

Fantek sicer vstane, vendar ne izpregovori.

„No, ali je to pokorščina?“ zakliče učitelj navidezno nevoljen, da otroci niso zaupni, kakor so bili navadno.

Nekaj trenutkov je v šoli vse tiho kakor v grobu. Otroci sedé nemi s povešenimi očmi.

Učitelj je bil čimdalje bolj vznemirjen in se je čudil tej prikazni.

Mala deklica, ki je sedela v prvi klopi, zibala se je nemirno na svojem sedežu ter privzdigovala večkrat svoji bistri, odkritosrčni očesci do gospoda učitelja, kakor bi hotela reči: Jaz pa bi povedala.

„No, ali nihče med vami nima več zaupanja in udanosti do svojega učitelja?“ reče učitelj z glasom, ki je naznanjal njegovo žalost. Ob tem se njegov pogled ustavi na omenjeni deklici.

Ta pogled ojunači dekletce. Takoj vstane in zakliče iz cele duše: „O, jaz povem vse, gospod učitelj, vse.“ — „Jaz tudi povem, kar vem.“ — „Jaz vem še bolje, nego ti.“ „Prosim, gospod učitelj, da smem jaz povedati“, vzklikne več glasov kakor iz jednega grla.

Učitelj se nasmehne. V stran se obrne, da zatre solzo, katera mu je silila v oko. O ta ljuba, ljuba deca, kako mu je prirastla k srcu, in kako tudi ona njega čisla in ljubi! Da, ljubi! Evo največjega plačila za dolgoletno, vstrajno njegovo požrtvovalnost in ljubezen!

Z roko namigne, da se otroci pomiré. „Naj le Milka pové“, reče, „ker se je prva ogласila.“ A Milka ni znala dosti povedati. V njeni šestletni glavici se misli še niso bile uredile tako, da bi si bila mogla napraviti razločno podobo.

„Čarovnica je prišla, pa so šolarji zbežali domov“, reče z nedolžno najivnostjo, ki je lastna nezrelemu otroku.

„Čarovnica?“ ponovi učitelj, kakor da ni prav razumel, in jo neverno pogleda. „O kakšni čarovnici govoriš? Ali nisem pred kratkim tu v šoli razlagal, da čarovnic in vedežev ni, in da se pregreši, kdor kaj takega veruje?“

Dekletce pogleda zvedavo učitelja, kakor da čuje šele danes v prvič njegov glas. Na to strese glavico in méni prepričevalno: „In vendar naš ata, in naša mama, in naši sosedje in vsi, katere poznamo, pravijo, da je ona prava čarovnica, in da se je moramo izogibati.“

„Ona? Kdo je ta ona?“ pozveduje učitelj, vedno bolj radoveden.

A dekletce méni, da je z besedo „ona“ vse povedala, in zopet ponavlja, toda bolj s podarkom: „Pač ona, ona.“

„Ona, ki ni od todí“, prihiti jej druga deklica na pomoč.

„Ona, ki se s knjigo v roki izprehaja.“

„Ona, ki nabira samo strupena zelišča, — in ki v cerkev nikoli ne pride“, oglašajo se posamezni otroci prostovoljno.

„Jaz se je ne bojim“, dé deček, ki je doslej vedno molčal, „prekrižam se pobožno pred njo, pa mi ne more škodovati.“

„O, tudi prekriževanje vselej ne pomaga“, razlaga drugi deček. „Cerkóvnikove sestre hči, ki je lani prišla s svojo materjo na naš semenj, prekrižala se je pred njo, kakor so jej svetovali, in ob tem še bežala, kolikor so jo nesle peté, vendar ji je spodrsnilo in zlomila si je nogo. Še sedaj hodi ob palici.“

„Kaj pa naša Belka, ki je na paši požrla travico, katere se je ona dotaknila? Teden potem je poginila“, hiti drugi.

„Jaz pa“, oglaší se debelušen fantek, ki je bil znan zaradi lenobe, „kadar jo slučajno srečam na pot v šolo, v trenutju pozabim, kar sem se bil prej učil; danes gotovo ne bom več znal svoje naloge, ker sem jo tudi zagledal.“

„Otroci, otroci! Ali kaj takega čujem od vas?“ prestriže učitelj ves zavzet njih navdušeno pripovedovanje. Zaslutil je, koga mislijo otroci. Nikoli ne bi bil verjel, da se more takšna praznoverska nezmisljenost izcimiti v tako zdravem in pametnem narodu, kakoršen je slovenski, v takem kraju, kakoršen je tukajšnji, kjer deluje on že štirideset let za omiko duha in srca. Hudo mu je v srcu, saj otroci ne govoré in ne čutijo po svojem prepričanju, temveč po narekovanju in po prepričanju svojih roditeljev, katere je bil izvečine tudi on sam vzgojil. In da je bil ves njegov trud brez sadú? Žalosten je sedaj spoznal, da praznoverstvo ima semtertje še vedno večjo moč na preprosto ljudstvo, nego modri, zlati nauki, katere delita cerkev in šola.

„Otročiči moji, otročiči moji!“ ponovi še jedenkrat učitelj. „Za to vaše govorjenje sem zvedel šele danes? Zakaj mi niste poprej povedali, zakaj mi niste zaupali?“

Otroci se spogledajo; po šoli nastane nemir. Učiteljeva pobitost in pritožba je pretresla mlada

srčeca, vsako po svoje. Zadrega, vsplašenost, trnavost, nevernost, bolešt, ljubav in udanost se je kazala na njih obrazkih. Nekateri bolj mehkočutni tiho zajočejo, tako bridko jih je zadelo učiteljevo očitanje; drugi bolj trmavi se krepko držé svojega prepričanja, a ob tem se jim vendar smili potrjí dobri učitelj.

Milka si tudi briše oči, čeprav ne vé, čemu ves ta tužni prizor. A ker se joče njena tovarišica, méni, da mora še ona. V tem pa jej šine nekaj v glavo. Gospod učitelj je bil njo prej odlikoval, ko ji je dovolil, da je prva govorila. Zavest, da je ona več nego so drugi, dá jej pogum, da bi povedala še nekaj. Tiho gré iz klopi in se spoštljivo približa učitelju. Ta je bil pristopil k oknu in je ondi nepremakljivo stal, kakor v nekaj zamišljen.



„Gospod učitelj“, reče dekletce in ga potegne za rokav, da obrne nase njegovo pozornost, „jaz bi vam bila že davno rada povedala o naši čarovnici, a mati so mi to prepovedali. Dejali so, da mi potem čarovnica očara jezik, da ne bom mogla več spraviti glasú iz ust.“

„Meni so mati prav tako grozili“, oglasi se nekdo izmed šolarčkov.

„Meni so tudi doma prepovedali govoriti o čarovnici.“

„Jaz tudi nisem smela govoriti. — Tudi jaz ne. — Tudi jaz ne.“

Šola je odmevala enakih izjav.

Učitelj se obrne proti šoli. Njegov obraz je bil bledejši nego sicer.

Rad bi bil sicer zopet govoril, kako napačna je prazna vera, a za sedaj se mu je zdelo najboljše, to stvar pustiti, da se pomiré mladi duhovi. Začel je torej pouk. A ona živahnost, ona pozornost in marljivost, ki mu je sicer olajševala delo, pogrešala se je danes pri učencih.

Tudi učitelju beseda ni tekla lahkotno, vspodbudljivo, kakor po navadi; mračno je bilo njegovo čelo, nestalno njegovo oko in nemiren njegov glas. Vse je kazalo, da danes ni šola taka, kakoršna bi morala biti.

II.

Lepo jutro je bilo. Po dolgi beli cesti, ki se je od trga naprej ure in ure hodá vila med skalnatimi gorami poleg zelene Soče, izprehajali



Obhajilo sv. Hijeronima. (Po sliki Domenichinovi. „Dom in svet“ str. 23.)

sta se dve moški osebi. Jedna izmed njiju životna, s počasnim kretanjem, sneženo bele glave in mirnega, resnega pogleda, bila je podoba častite starosti, one starosti, ki ne pozna ne zavisti, ne obžalovanja, katera po borbah in izkušnjah življenja ne zaničuje sveta in njega slabostij, temveč ga pomiluje ter mu radovoljno posvečuje svoje moči, da ga tolaži ter mu pomaga.

Druga oseba, visoka in šibka, z živahno, krepko donečo govorico, z lahkotnim korakom, kakor bi hotela vsak trenutek na nevidnih perutih povzdigniti se od tal, smelega, hrepenečega pogleda in smehljajočih se ust, bila je podoba utelesene mladosti, ki vedno hrepeni po jasni sreči.

„In tako, mladi moj prijatelj“, reče starejši proti mlajšemu, „toliko sva se že danes o tem in onem pomenkovala, a povedali mi še niste, kakšnemu stanu se mislite odslej posvetiti.“

Oprava onega, ki je tako govoril, naznanjala je, da je duhovnik; mi samo pristavljamo, da je bil domači župnik. Ogovorjeni mladenič pa je bil sin nam že znanega trškega učitelja. Prišel je bil sinoči iz mesta domov, v mestu pa je bil dan poprej napravil zrelostni izpit.

Mladenič lahko zardi. „Bojim se, da mi ne boste verjeli, gospod župnik, ako vam odkritosrčno povem, da se doslej še nisem prav odločil za nobeden poklic. Ta in oni stan sem že jemal v poštev, a vselej sem vsled odsvetovanja ali kakšnega drugega pomisleka odložil sklep na primernejši čas.“

„A ta čas je menda vendar že prišel?“ méni župnik pomenljivo.

„Seveda je prišel, pa še skrajni čas; a verujte mi, da še nikoli nisem bil radi te važne stvari v večji negotovosti in v večjih zadregah, nego baš sedaj“, odvrne abiturijent.

„Le tehtno in resno premišlujte sami sebe in svojo nprav, svoje nagone in nagibe, tu pa tam pozvedujte tudi pri izkušenih ljudeh, kakšne so razmere v tem ali onem poslovanju, potem se ozirajte tudi na željo svojih roditeljev, pa koliko in kako dolgo bi vas oni mogli gmotno podpirati, a pred vsem se priporočajte Bogu, da vam pokaže pravo pot, po kateri bi varno hodili“, svetuje župnik.

„Ko bi šlo po materini želji, posvetil bi se duhovskemu stanu; oče pa bi me rad videl na stolici, seveda ne ljudskih, ampak srednjih šol. Jaz pa —“

„No, kakšen je pa vaš vkus?“ nasmehne se župnik, ker je mladenič nakrat obstal sredi stavka, ustavi se ob potu ter se radovedno ozre nanj z dobrohotnim pogledom.

„Dovolite, gospod župnik, da opustim za danes odgovor na to vprašanje“, odvrne mladenič, kateremu je bilo ime Viljem. „Prihodnje

dni se mora stvar rešiti, in potem boste vi prvi, kateremu zaupam svoj sklep, katerega poprosim sveta.“

„Dobro, dobro, saj ni radovednost, temveč samo moje prijateljstvo do vas, ki me sili spoznati vaše načrte o bodočnosti. A glejte, skoro bi bila šla mimo pokopališča, ne da bi se spominjala preminulih bratov.“ To rekši, obrne se župnik proti majhnemu ličnemu pokopališču, ki je stalo na prijaznem griču ob poti tik njiju, sname klobuk, in gibanje njegovih ustnic je kazalo, da priporoča božji milosti vse one, ki ondi spavajo večno spanje. Pogled mu je ob tem krožil po raznih gomilah, in odsev njegovega očesa se je neprestano preminjal: sedaj je bil mil, sedaj otožen, sedaj ganjen.

Viljem, ki se je bil po gospodovem vzgledu tudi odkril, zrl je z nekim češččenjem na župnikov obraz. Slutil je, kaj se godi v njegovi duši, zato je nehoté vzdihnil sam pri sebi: „Blagor tebi, da imaš tako živo vero!“ Skoro, da si je želel biti v njegovem položaju. Kakšen pokoj, kakšna ljubezen objema njegovo blago, požrtvovalno dušo! In hipoma se mu je zazdelo, da duhovski stan, ta vse premalo čislani, ker premalo poznani stan, stan, katerega se mladeniči toliko bojé, ker se v njem zahteva preveč osebnih žrtev, preveč samozatajevanja, je čez vse častit in vzvišen onemu, ki se mu udá popolnoma, pogumno izruvši iz srca hrepenenje po toliko omahljivi, a redko kdaj dosežni zemski sreči. Ali bi se čutil močnega dovolj, da se odpové čarom, katere mu tako zapeljivo obeta svet? Tako je sebe nehoté popraševal, in močno utripajoče srce mu pravi, da za to ni sposoben. Mladostni njegov duh hrepeni po slobodi, vsaka žilica v njem koprni po veselju, nemirno srce njegovo po izpremembah, po življenju, po sreči. Da, neka sreča mora biti na svetu; on sluti njeno slast, zato jo mora doseči. A pri onih tužnih gomilah ni sreča doma. Odpirati uho bedi življenja, a srce zapirati najnaravnejšim čustvom, to se ne pravi živeti, temveč mučno, dolgo hirati. Ne, ne, v tem trenutju je čutil, da duhovski stan, čeprav je lep in častitljiv, vendar ni zanj.

Župnik je domolil. Ozre se na Viljema. Ta je bil ves žareč v lica, in njegovo oko je kazalo njegovo dušno stanje.

Župnik mu potrka prijazno na ramo. „Vaš duh je poletaval v jasne višave med tem, ko je moj gledal ničnosti sveta. Vidi se vam, da se življenja ne bojite. V ognju svojih dvajsetih let vidite svetlobo tudi ondi, kjer se nahaja tema. Ne zamerjam vam. V življenju, res, se ne nahajajo ona nebesa, katera si mladina v njem domišljuje, a tudi ne oni pekel, kakor ga nekateri črnogledci opisujejo, temveč življenje je neka mešanica radosti in bolesti, in največkrat

je od nas odvisno, ali nam je srečno ali nesrečno. Iz tega sledi, da je človek v vsakem stanu lahko srečen in zadovoljen, ako le resno hoče in se trudi, ako se z udanostjo in ljubeznijo podvrže njega zakonom in žrtvam. Brez žrtve in neugodnostij pa ni nobenega stanú, lahko mi verjamete.“

Viljem je med župnikovim govorjenjem povesil oči. Zdelo se mu je, da se v njegovih resničnih besedah skriva tajno svarjenje. Nekaj časa je stopal tiho zraven župnika; v tem hipu ni vedel, ali bi bolj zaupal besedam izkušnega moža, ali pa slutnjam svojega nestrpnega srca.

A prav tedaj švigneta mimo njiju dva majhna dečka, kakor bi bežala.

„Bog nebeški!“ zakliče župnik v skrbeh, „kaj se vama je pripetilo, da tako dirjata?“

Dečka se ne ustavita ob tem vprašanju; samo mlajši izmed njiju, ki je zaostajal nekaj korakov za svojim tovarišem, spoznavši župnika, privzdigne klobuk in zakriči z nerazločnim glasom: „Čarovnica gre!“ —

„Kaj je dejal deček?“ popraša župnik spremeljalca, ker ni bil čisto razumel besedij.

„Da gre čarovnica“, razjasni Viljem smeje se.

Župnikovo čelo se zmračí. „Nesrečno babje-verstvo!“ zamrmra sam pri sebi žalosten. „Kdo bi verjel, da je ljudska domišljija tako malo modra! Pa kdaj in zakaj je to nesrečno, pomilovanja vredno dekle postalo strah in groza vsej okolici? Nikoli še ni komu kaj žalega storila. Res, da je njeno vedenje nenavadno, kakor je tudi nenavadno njeno obličje, v katerem je vzrastla in še živi. Ko mi je sinoči vaš oče povedal, kaj je v šoli z učenci doživel, skoro nisem hotel verjeti, danes pa . . .“ hipoma omolkne in z očmi migne Viljemu, naj pogleda na levo. Na bregu Soče, njima nasproti, kjer je ležalo nakopičeno največje skalovje in je bilo vse zarastlo, stopala ali prav za prav plesala je mlada ženska oseba. Oblečena v črno, preprosto prirojeno obleko, s suhim, jako bledim obličjem, na pol zakritim od črnega pajčolana, s katerim je imela glavo ovito, velik šopek rastlin v roki držé, bila je videti kakor mrlič, ki je ravnokar pobegnil iz groba in ne ve, kam bi obrnil korake.

V onem trenutju, ko jo je župnik zagledal, zagledala je tudi ona nju in brž se je obrnila ter izginila za veliko skalo.

„Poglejte jo, ta je ona dozdevna čarovnica“, dejal je župnik Viljemu. „In pred tem ubogim, plašljivim dekletom, ki se samo najbolj boji ljudij, bežé otroci in menda tudi odrastli, kakor pred samim peklenščekom! Bog si ga vedi, kaj je dalo temu povod? Pozvedeti moram vso

stvar. Ta dva kmeta, ki gresta nama nasproti, nama povesta, ako jima je kaj znano o tej stvari“, pristavi župnik, zagledavši iz daleka dva moža s poljskim orodjem v roki.

Viljem ni več govoril. Bil je presenečen in čakal, da zve kaj posebnega. Ko je župnik pre-mišljeval, kako naj bi ogovoril moža, oziralo se je Viljemovo oko proti skali, za katero je bila izginila ona čudna ženska prikazen. Upal je, da zopet stopi izza skrivališča in da jo ob tem ogleda natančneje. Toda čakal je zastonj. Ves čas, ko se je župnik razgovarjal s kmetoma, ni se nič ganilo za skalo. Zdelo se je, kakor da je res čarobno izginila od ondod.

Kar sta naša znanca zvedela od kmetov, bilo je malo, a vendar dovolj. Povedala sta, da se godijo čudne reči v znanem polporušenem gradiču, ki stoji na samotnem kraju, pol ure oddaljenem od trga, in kjer je vedno, kakor najstarejši ljudje iz trga pomnijo, po dnevu in po noči vladal največji mir; sedaj namreč stanuje v njem več ljudij, ki so se Bog vé od kod sem pritepli. Po dnevu so okna grajska vedno zaprta in zavešena, po noči pa široma odprta. In tedaj prihajajo iz notranjih prostorov gradú tako čudoviti glasovi, da človeku, ki jih čuje, kar lasje vstajajo po koncu. Ti glasovi so sedaj podobni človeškemu vzdihovanju, sedaj votlemu, zadušenemu kašljanju, a potem se izpreminjajo v pretrgano hripavo govorjenje. Pa kdo ve, v kakem jeziku! Menda se sami duhovi in same čarovnice v njem razgovarjajo. Po tem govorjenju sledi navadno nekako tuljenje, ki ni podobno ne petju, ne vriskanju, ki pa včasih postane tako milo, da privabi poslušalca solze. A hipoma se zaslišijo zopet taki glasovi, da prešinejo vsakega s strahom in ga oplašijo.

„Najčudnejše in najgroznejše pa je to, kar je pripovedoval šepavi Mihec“, začel je razlagati jeden izmed kmetov s posebnim poudarkom. „Znano je, da je Mihec najpogumnejši v vasi. Njemu ni zadostovalo poslušati čudne glasove, hotel je tudi zvedeti, kaj se ondi godi. Letos na velikonočni četrtek je bilo. Zjutraj je bil opravil Mihec svoje velikonočne dolžnosti, menil je torej, da mu zli duhovi iz gradú oni dan ne morejo do živega. Važno pa bi bilo za vso okolico zvedeti, kdo prav za prav biva v gradu. Ponudil se je sam za junaka, da to iztakne. Tovariši smo mu prinesli lestvo do gradiča, ker sam bi se bil preveč utrudil, in mu jo naslonili pod ono okno, od koder so prihajali slednji večer glasovi. Nastopil je težavno pot. A ko je pogledal v odprto okno, skleпали smo iz dregetanja njegovega života, da je tam zagledal nekaj groznega. Lestva se je kar tresla. Mihec se je ozrl še jedenkrat v sobo, nato pa se je urno spustil na tla.“

„No, in kaj je Mihec tam notri videl?“ posegel je Viljem na pol vesel, na pol nestrpen pripovedovalcu v besedo.

„Kaj je videl, to vprašate? Kar se pač samó v peklu vidi. Na mizi je gorel plamen, ki je čudno plapolal, švigal visoko, pa se je zopet skrčil, ob tem pa je neprestano menjal barve. V ognju pa je šumelo in vrelo, kakor bi se voda kuhala, vendar nikjer ni bilo videti nobenega kotla ne lonca. Najčudnejše pa je bilo to, da je poleg ognja na nečem, kar ni bilo ne stolu ne postelji podobno, ležala oseba, ali prav za prav pošast, v dolgi rdeči halji. Obraz te osebe . . . po Mihčevi trditvi niti obraza ni bilo, temveč sredi dolgih razmršenih sivih las in dolge bele brade je gledalo dvoje očes, ki sta tako žareli kakor ogenj; nosa in ust, pravi, da nikjer ni bilo. Pri njegovih nogah pa je čepela ona ženska ali ono dekle, katera jedina iz te zaklete družčine hodi todi okoli, da plaši otroke in da seje nesrečo, kamorkoli stopa njena noga. Od nje so prihajali tudi oni čudni glasovi, petju podobni, od starca pa ono vzdihovanje in grozno hrkljanje in kašljanje!“

„In kakšna je ta mlada čarovnica? Ali je lepa?“ pozveduje Viljem in zadržuje smeh. Brž si je tolmačil razmere na gradu. Sklepal je, da je tam kak bolehen starec, čudak in samotar, čarovnica pa njegova hči. Ono vzdihovanje in kašljanje prihajata od bolnika, petje pa od deklice, katero je najbrž milo ali otožno, kakor naša pesem. Oni grozni ogenj pa ni nič drugega, kakor ogenj, ki se nareja na samovarju s špiritom.

„Kakšna je čarovnica, vprašate?“ začudi se mož. „Umeje se, da je grda, kakor so vedno take spake. Suha je kakor poleno, a bleda kakor smrt. In pa njene oči! No, želim, da bi samo jedenkrat pogledali v nje oči, črne in pretéce, kakor oblak pred nevihto. Ne bi se smejali, to vam pravim. Pa še nisem vsega povedal, kar je Mihec videl v onem čarovniškem gnezdu. Okrog sobe so po koncu stali kostnjaki različnih živalij in ptičev, a sredi njih, ravno oknu nasproti, skozi katero je Mihec gledal, režala je brezzoba lobanja! Ali tedaj še dvomite, da stanovniki tega gradu niso dobri ljudje?“

Njegov tovariš, ki je doslej vedno molčal, hotel je dodati še nekaj važnih dokazov, toda Viljem, kateremu se je cela stvar zdela brez-pametna, ni mu dal do besede. Z resnim glasom reče: „In vidva verjameta takim čenčam? Ali res verujete v duhove in čarovnice?“

A oni, ki je govoril poprej, odreže se hitro: „Nu, da; če tudi stanovniki tega gradu niso čarovniki, gotovo pa ni od njih blagoslova, ker ne poznajo Boga.“

„Kako to veste?“ popraša Viljem.

„Ker nihče še ni videl, da bi kdo izmed njih prišel kdaj v cerkev, niti ona deklina, ki se vedno okoli klati.“

„Ne sodi prehitro, saj ne vidiš vseh ljudij“, odvrne Viljem razvnet. Njegova mlada kri se je kaj rada vnela, a tukaj res ni vedel, kaj bi bil še odgovoril, zato mu je bilo prav, da je gospod župnik s prijazno zahvalo odslovil oba moža.

Ko sta moža izginila njunim očem, spogledata se župnik in Viljem. Njuna pogleda sta kazala, da oba obhajajo v tem trenutju jednake misli.

„Gospod župnik, kaj takega v devetnajstem stoletju!“ vzklikne naposled.

„In vrh tega še v moji župniji!“ vzdihne župnik.

„Od velike noči sem tava naše ljudstvo v tej zaslepljenosti, torej več nego pol leta, ne da bi si iskali svêta“, nadaljuje Viljem. „Saj vi ste menda tudi šele danes zvedeli za to stvar. Pa kako si tolmačite to čudno prikazen?“

„Kako si tolmačim to prečudno prikazen?“ ponovi župnik Viljemovo vprašanje in se nasloni na obzidje, ki je ločilo cesto od strmega brega ob Soči. Zdelo se mu je, da krepkeje pové svoje misli stojé nego hodé.

Viljem je bil tega vesel ter se z jednim skokom dvignil na zid. Pazljivo je z visočine poslušal svojega spremljevalca, kar pa ga ni motilo, da bi njegovo oko ne prežalo, kdaj se izza skalovja prikaže „čarovnica“.

„Vidite, to je čisto naravno“, nadaljeval je župnik in gledal na ponosno romarsko cerkev, ki je v solnčnem svitu blestéla z visoke gore prav njemu nasproti. „Naš kmet je dober, pošten in zaupen, a tudi lahkovoren, ker nima časa in ne zmožnosti, da bi presodil stvar do dna. Čim groznejša je kaka stvar, tembolj ga zanima. Govorite mu o peklju površno, ne bo se ga bal. Ako mu pa o peklju napravite živo sliko, tedaj šele se vaše besede primejo njegovega srca in za srcem tudi njegovega duha. Tako ga tudi praznoverstvo včasih bolj zanima, kakor čista vera, ker se ono naslanja na čutne stvari, vera pa nas vodi do nadčutnega svetá. In še to: česar se kmečka pamet jedenkrat oklene, tega ne popušča rada. A hvala Bogu, da je v tem oziru čim dalje bolje: le semtertje so še taki ostanki nekdanjih zmot, katerih cerkev ni mogla izruvat, kakor smo se — žal — prepričali ravno tukaj pri nas. A tudi tukaj — upam — poneha kmalu praznoverstvo. Ne bo dolgo časa, ko bo tudi ta čarovnica ljudem navadno dekle, in to bo močno orožje zoper prazno vero.“

Viljemu je posebno ugajalo to, da je gospod župnik napovedal tak prevrat z deklico in ljudstvom. Pazno je upiral oči tje na skalo. In res, še predno je župnik dokončal svoj govor, za-

gleda Viljem ne daleč od kraja, kjer sta ona dva stala, njo, na katero je ravno mislil. Zdela se mu je še bledejša, nego poprej; glavo je imela k tlom upognjeno, ter je stopala počasnih, utrujenih korakov po slabem, strmem, kamenitem potu proti trgu.

Viljem upre ostro svoje oči v nje upali obraz, kakor da hoče s silo iz njega izvleči skrivnost njene osebe. Že je mimo njiju šla, že se je izgubila njenim pogledom, pa Viljemovo oko je še zrlo za njo, dokler ga ne vzdrami župnikov glas.

„Ali mislite, da naju ni zapazila, ker ni zbežala, kakor je nje navada, da zbeži, kadar zagleda ljudi?“ popraša on.

„Prepričan sem, da je vedela za naju, še več, da je poslušala najine pogovore“, odvrne Viljem resno. „Pa, gospod župnik, ali vas ni osupnil nje obraz?“

„Nisem ga videl“, nasmehne se župnik, „saj poznate mojo kratkovidnost.“

„Klasičen, povem vam, da klasično lep navzlic vsej grozni bledobi in oni grdi ruti, katera ga je zakrivala. Prav tak sem si vedno predstavljal profil grških in egipčanskih obrazov. Tako mikavno bled, tako skrivnostno mil in prikupen! A oni-le mož je prej trdil, da je grda kakor spaka. Bedak!“

„Oprostite, vsak po svoje!“ poseže župnik vmes, kakor da ga ni volja razpravljati o tem vkusu in govoriti o lepoti. „Dekle je sedaj najbrž napotjeno na očetov grob.“

„Na očetov grob?“ začudi se Viljem. „Kaj je oni starec umrl? Pa kdaj? — Kakor vidim, vi veste več o njej — o tej rodbini“, popraša hitro Viljem, kateremu se je radovednost videla na očeh.

„Se ve, da vem“, odvrne župnik mirno, „a vendar tudi ne mnogo. Njenega očeta smo pokopali pred tednom dnij. Ona — že vem, Judita ji je ime —, živi sedaj s svojo materjo, mogoče, da je le mačeha, ako hočem soditi ravnaje te stare ženske s svojim otrokom. Leto dnij bo jeseni, kar se je ta rodbina, obstoječa iz imenovanih treh oseb, naselila tukaj. Od kodi je prišla, ne vem natanko, slutim pa, da iz Rusije. Njih domači jezik je ruski, a znajo tudi nemški. Starec je menda govoril več jezikov; vsaj blodil je v različnih: ni bil namreč pri pravi pameti. Nekaj se mu je v življenju moralo pripetiti, kar mu je zmedlo razum. A nevaren ni bil. Po stanu je bil zdravnik; zato je menda imel one živalske kostnjake in ono lobanjo, zato je njegova hči morala vedno nabirati rastline, katerih vsako je poznala po imenu. Te rastline je on po stari navadi kahal ter napravljajl zdravilne pijače. Bil sem samo jedenkrat na njih domu in sicer tedaj, ko je starec umiral.

Dala me je tedaj njegova žena poklicati. Ta ima v sebi nekaj nezaupnega. Uverjen sem, da me ni želela iz verskega prepričanja, temveč, ker se je bala, da ne bi sicer po soprogovi smrti imela sitnob z menoj in z župljani. Vedela je, da nje rodbina ne uživa občnega zaupanja in spoštovanja, ker nikoli ne zahaja v cerkev. Ostal sem pri umirajočem dotlej, da je dušo izdihnil, in zdelo se mi je, da njej to ni bilo prav. Govorila je tedaj z menoj samo najpotrebnejše, in znalo se ji je, da bi se me rada iznebila. A mene je zanimalo pozvedeti kaj natančnejšega o življenju umirajočega moža, ne iz radovednosti, temveč zato, da bi vedel, kako je z njegovo dušo. A on je bil tedaj že popolnoma nezaveden; slučaj ali sreča pa je hotela, da je za nekaj časa vendar-le zapustila sobo. Ostal sem potem sam z umirajočim možem in dekletom. Od nje sem zvedel, kar sem vam sedaj pravil; toda od te revice je bilo jako težko kaj pozvedeti. Topila se je v solzah zaradi očetove izgube. Stara je kakih šestnajst let in ljubi očeta nad vse. Zdela se mi je, da se izogiblje mojim vprašanjem; a zdela se mi je tudi, kakor da je to izogibanje prisiljeno, da bi rada govorila, pa da ji je prepovedano. Ves čas, ko mi je v pretrganih besedah odgovarjala na moja vprašanja, zrla je plašno v vrata, skozi katera je bila izginila mati. Iz tega dekleta bi se dalo zvedeti marsikaj. Ko bi si kdo znal pridobiti njeno zaupanje in bi jej znal odgnati strah, ki jej veže jezik, potem — —.“

„In ta človek“ — hiti Viljem, še predno je župnik končal svoje besede — „ta človek hočem biti jaz. . . .“

„In vaš novi stan, za katerega še ne veste, in dolžnosti bodočega poklica, ki vas čakajo?“ vprašal je župnik.

„Za vse bo časa dovolj“, odvrne Viljem odločno in skoči z zida. „Gospod župnik“, pristavi resno po kratkem obotavljanju, „obljubil sem vam, da bode te vi prvi, kateremu zaupam svoj sklep zastran bodočega stanú. Že davno sem gojil nagnjenje do nekega stanú, a imel sem zaradi njega še nekatere pomisleke; zato se nisem hotel še izjaviti. V tej zadnji pol uri pa so ti pomisleki izginili, in sklenil sem, učiti se prava ter stopiti v sodno službo. Zdi se mi, da tli v meni poseben nagon, da zasledujem pravico in se zanjo borim.“

„Tudi častit stan, tudi vzvišen poklic“, odvrne župnik sicer prijazno, a v njegovem glasu je odmevalo nekaj, kakor obžalovanje. Znalo se mu je, da bi rad še nekaj pristavil, pa, kakor da si sam ni svest, ali bi prav storil, molčal je rajši.

Napotita se proti domu. Némo in tiho sta korakala dalje, sedaj pa sedaj sta izpregovorila

kaj malega. Zdelo se je, kakor da ju je utrudilo prejšnje dolgotrajno in navdušeno govorjenje in posušilo vir njuni zgovornosti.

Viljem je gledal zopet sanjarski okoli sebe, oziraje se v modro, prozračno nebo, kakor da samo ondi najde odsev jasnote, ki navdaja njegovo mlado žitje.

Župnik je gledal zamišljen pred-se. Videlo se mu je, da so njegove misli resnobne, važne. O Viljemu je pač upal včasih, da postane trden, zanesljiv steber cerkvi. „Pa, kakor je božja volja! Tudi svet, ne samo cerkev, potrebuje blagih, čistih značajev!“ In ozrl se je zopet prijazno na Viljema. (Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

14. Na pragu večnosti.

Koncem oktobra . . . (I. gimn. razred.)

Ljubi prijatelj! Gorko jesensko solnce sije v sobico, katere nisem ostavil že šest tednov. Roka se mi še trese, pišočemu to pismo. Silno sem slab od dolge, nevarne bolezni; vsaj pravijo mi, da je bila nevarna, in čudijo se, kako sem jo prebil. Bodi Bog zahvaljen! Zdi se mi, kakor da sem iz nova oživel. Moči se mi vračajo. Jutri pojdem prvič v šolo. Do sedaj še nisem bil nič. Veliko sem zamudil. Toliko sem hrepenel po gimnaziji, — in kmalu, kmalu bi je ne videl nikdar več! —

O, ljubljeni prijatelj, kdo bi si bil mislil tedaj, ko sva si roki podala v slovo o počitnicah, in si ti odšel v Novo mesto, in sva si obljubila, da si hočeva večkrat pisati, jaz, kako je v Ljubljani, ti, kako je na novomeški gimnaziji, kdo bi bil mislil tedaj, da me čaka tako dolga bolezen? Najhujše pa mi dé to, da ti nisem mogel sporočiti, kako mi je, in si mislil, da sem se ti izneveril. Tako mi očitaš tudi v pismu, katero sem včeraj prejel. Prebral sem je še na postelji. Kar milo se mi je storilo, ko sem bral tvoje očitaje. Ne, ne, prijatelj, nisem te pozabil. Kako? Saj sva šele sklenila prijateljstvo, in že naprej se veselim, ko o prihodnjih počitnicah zopet prideš obiskat teto v našo vas. Tedaj ti tudi povem, kako je bilo z mojo boleznijo, če te bode zanimalo. Kaj bi te sedaj s takimi rečmi dolgočasil! Da sem jo le premagal, pa je dobro.

A kmalu bi bilo vse moje veselje minulo za zmerom. Ne veš, koliko sitnostij sva imela z očetom, predno so me sprejeli v gimnazijo. Prišla sva bila za cel dan prepozno vpisat se. Kriv je bil tega Tometov France, ki je trdil, da dobro ve, kdaj treba priti, pa nama je povedal napačen dan.

S kakšnim veseljem bi bil šel v Ljubljano, ko bi bil zdrav! Saj sem imel stopiti v šole,

kamor hodi toliko učencev in že velikih! Tako sem pa ves žalosten sedel v železniškem vozu poleg očeta. Roka me je bolela neznansko. Ker sem doma mnogo pomagal očetu na vrtu, naredil se mi je bil na dlani desne roke kostni žulj. Mislim sem, da se kmalu zaceli; a ni se hotelo. Imel sem obezано roko. Vsa me je bolela, prav gori do rame.

Prideva pred gimnazijo. Vse živo je bilo, kakor na sejmu. Dijaki so stali med „štanti“ ter prodajali in kupovali knjige. Jeden prav blizu naju je vpil na ves glas: „Za prvo, za drugo, za tretjo . . . za osmo!“ Ponudi jih tudi očetu. „V katero pojde?“ vpraša. „V prvo!“ odgovoré oče. Brž jim pomolí cel kup raztrganih bukev. „Ná-te, kupite na pol zastonj! Za nove bodete dali trikrat več!“ Oče se branijo: „Fant še ni naredil izkušnje za prvo šolo. Prej ne smeva kupovati.“ „Še ni naredil!“ začudi se dijak, „no, potem je že zamujeno. Ravno sedaj pišejo naloge tisti, ki hočejo v prvo šolo.“

Oba se prestrašiva. Grevá brž h gospodu gimnazijskemu ravnatelju. Nekoliko sva morala počakati. Neka gospa je bila s svojim sinčkom notri. Kmalu se odpró vrata: gospa s sinčkom se priklanja gospodu ravnatelju. Čudno se mi je zdelo to, da je sinček nosil kratke hlačice; mislil sem si: ali take otroke sprejemajo v gimnazijo?

Stopila sva v ravnateljevo pisarno. Vsa je bila polna dima, da okna nisem videl. Oče vzamejo moje spričevalo ter je pokažejo gospodu ravnatelju. Kaj sta govorila, nisem vsega razumel. Govorila sta nemški. Jaz sem se tresel med tem kakor šiba na vodi. Kako pa se ne bi? Saj sem stal pred ravnateljem cele gimnazije! Bolj stari so že in veliki, črno oblečeni in brado imajo in naočnike; gotovo so izmed vseh najbolj učeni, ker so za ravnatelja. Mene niso nič vprašali. A ko prideva iz sobe, povedó mi oče: „Ivan, kaj hočeva sedaj? Zamudila sva; ne sprejmó te več!“ Bilo mi je, kakor da se mi je nož zasadil

Judita.

(Roman. — Spisala *Pavlina Pajkova.*)

(Dalje.)

III.

Župniku se je bilo treba posloviti od Viljema. Hudó bolnega moža je sinoči previdel: pogledal bi rad, kako mu je. Doma ga je tudi čakalo še to in ono. Okrajni dekan je naznanil za prihodnje dni svoj obisk; treba torej deti vse v red.

„Za danes torej, mladi moj prijatelj, z Bogom!“ reče pri odhodu Viljemu, „upam, da bodem jutri zopet v ljubi vaši družbi.“

Viljem je vedno rad občeval z izobraženim, modrim in tudi veselim župnikom, a sedaj se je skoraj veselil, ko se je župnik poslavljajal. Zdelo se mu je, da mora biti sam. Čutil je nekaj, kar ga je gnalo iz družbe na — pokopališče. Kaj? Judita? Da, njo je želel videti na grobéh. Saj je šla skoro gotovo tje.

Še predno je vedel, kdaj, stal je že pri železnih vratih tihega pokopališča. Bila so prislonjena, kar se mu je zdelo dobro znamenje. Sodil je, da je nekdo notri, saj so vrata sicer zaprta. Brž je pregledalo oko to tužno njivo, a žive duše ni zagledalo na njej. Nekam hudo mu je delo, da ni našel, česar je iskal, a ker je bil že tu, stopil je na pokopališče.

S povešeno glavo hodi med zarastlimi grobovi, mimo železnih, zarjavelih križev, okrušenih kamenitih spominikov, trohlih lesenih znamenj, samotno štrlečih nad gomilami. Sedaj pa sedaj je zadel ob kaj trdega, z zemljo pokrito človeško kost; tu pa tam spotaknil se je ob votlino ugrezajočega se groba, katerega prst so omeščale plohe.

Hipoma se njegov pogled ustavi ob novo nasutem grobu. Suhih vencev ni bilo na njem, a ležal je na grobu velik šop iz svežih poljskih cvetic. Pač jih je milosrčna roka še pred malo časom položila tje.

Ta pogled vzdrami zamišljenega mladeniča. Zasluti, kdo leži pod temno, visoko nametano prstjo. A kam je zbežala ona, ki je še pred komaj pol ure nosila v roki te cvetice? Srečal je ni. Tedaj dvigne oči, in srečajo se z drugimi velikimi, črnimi, čudno globokimi očmi, ki so se nepremično in strmo vanj upirale. Ob zidu se nekaj gane, in črno oblečena ženska postava se sklone po konci, ona, katero je Viljem iskal.

Viljem jo je prvi trenutek gledal, kakor da je mrtev kip. Kakošno bitje je to? Je-li to otrok, deklet ali žena? Oči, ki so še nosile sledove prelinitih solz, imele so nekaj otroško-plašnega

v sebi, in zopet je bil pogled njen resen, srp, kakor pogled človekov, ki vé, kaj je prevara. Bledi, upali obraz, nežne poteze na njem, majhne ustnice, skoro prozorna polt, vse to je kazalo nekaj čudnega, nadzemskega; a najbolj značilna je bila neka miloba, ne več otroška in ne še dekliška, nekaj, kar je spominjalo raja otroških let, pa tudi prvih deviških sanj. A nad to milobo so se potezale tudi neke trde črte, kakor da se na teh ustnah nikdar ni zibal smeh, ampak le bridkost, in kakor da bi iz teh nikdar ne žuborela vesela dekliška pesem, ampak bi se vili le vzdihni in čule se brezupne besede. Nje rast še ni bila razvita, roke je imela majhne in nežne, noge pa, ki so gledale izpod prekratke obleke, bile bi lahko umetniku za vzor.

Vse to je Viljem brž pregledal in presodil. Šele tedaj jo pozdravi. „Motil sem vas, ne zamerite mi!“

Ona ničesar ne odgovori, le ostro ga pogleda in potem povese oči.

„Vem, da vam je očeta vzela smrt, pod to rušo počiva“, pravi Viljem sočutno.

Zopet ni nič odgovorila, a Viljemu se je zdelo, da je nje lice še bolj obledelo, nje prsi so se burno dvigale, kakor da bi zaduševala vzdihljaje.

Viljem ne izgubi potrpežljivosti, le še živeje začuti v sebi željo, da bi pretrgal nje molk. Stopi bliže k njej ter reče: „Umevam vašo boleost, a ne zdi se mi popolnoma prava. Naši dragi nas zapusté samo za čas, saj pridemo mi za njimi!“ Judita ga začudeno zavzeto pogleda, a naglo zopet izgine ta čudni odsev, nje oči zopet pokrije neka srpost, na obraz pa leže temna senca.

S čudom je opazil Viljem to izpremembo na njenem obrazu. Ni vedel, kako bi jo raztolmačil; zakaj premalo jo je še poznal. A sočutje se mu je budilo vedno bolj. Zato je dejal z milejšim, skoro zaupnim glasom: „Vašemu očetu se sedaj gotovo bolje godi, nego na tem svetu. Da je preminil, mislim, bila je zanj sreča.“

„Preminiti — to ni nič veselega, pa tudi nič žalostnega, je pač nič“, zakliče ona nena doma z malomarnim naglasom; „a da sem jaz izgubila dragega očeta, da ga ne bom nikoli, nikoli več videla, to, to je grozno!“ pristavi obupno.

Viljem jo zavzet pogleda. Kakšna je bila ta govorica iz ust še pol otroškega dekleta? Nevernost torej je bila oni trdi, srpi izraz, ki je bil obsenčil nje milobno lice, ko jej je govoril o posmrtnem življenju! Tako mlada, pa že brez vere!

„A tako!“ začudi se Viljem. „Vi ne verujete, da je neko večno združenje duš onkraj groba?“

„Duša? Kaj s tem menite?“ vpraša ona hitro in ga naivno, prav otroško pogleda. „Vem, da ima vsak človek dušo. To je neka nevidna iskrica, ki daje telesu življenje, in kadar ta iskrica ugasne, je človek mrtev. Kar je jedenkrat mrtvo, ne oživi nikdar več. O kakšnem posmrtnem združenju torej govorite?“

Viljem je zrl vedno bolj začuden vanjo. Ali je mogoče, da je človeški dub mlad in star ob enem? Pri tem dekletu je bil izvestno. Dva značaja sta bila v njej, o tem je bil sedaj prepričan: naivno-otroški in resno-modri. — „Kaj je duša, vprašujete?“ ponovi; „saj ste sami povedali: iskra našega življenja, oživljajoča moč našega bitja.“

„In ta da bi po smrti še živela?“ poroga se Judita in se vzpne po konci. „Ko bi bilo tako, pokojni ne bi bili mrtvi!“

„Ne tako“, odgovori Viljem, „telo razpade, a ona oživljajoča moč, ona prečudna iskra življenja ne ugasne, ne mine. Duša je večna, duša ne preneha nikoli — toda, ali se niste učili veronauka?“ vpraša nenadoma.

Judita ga čudno pogleda.

„Ali niste prejeli nobene izobrazbe, nobene pouka?“ pristavi še, videč, da ni umela besede ‚veronauka‘.

„Pouka?“ ponovi ona bridko; „še preveč!“

„In kdo je bil vaš učitelj? Rajni oče?“

„O ne! Oče me ni mogel poučevati“, reče s tihim glasom, kakor da ji je spomin na očeta odprl stare rane. „On — on je bil bolan na duhu. A poljuboval me je neprenehoma in božal ter klical me z milimi imeni, oh, in to mi je bilo tako ljubo, to je mojemu srcu bilo tako sladko!“

„Ali ste morda hodili v šolo?“ vpraša Viljem radovedno. Izprevidel je takoj, da ni brez izobrazbe, če tudi nje izobrazba ni bila popolna.

„Tudi ne“, odvrne ona. „Mojega očeta žena me je poučevala, sicer nihče.“

„Vaša mati?“ začudi se Viljem, spomnivši se, kaj je župnik povedal o tej ženski.

„Ne, moja mati ni bila, ne po rodu, ne po srcu“, odgovori Judita zamolklo, „toda — razložite mi rajši, kar mislite o duši“, pravi nagloma, kakor da ji ni ljubo govoriti o domačih razmerah. „Ali imate kak dokaz, da duša po smrti telesa še živi?“

Viljem je bil v zadregi. Juditine oči so takó nestrpno zrle vanj, kakor da ne bi mogle dočakati odgovora.

Hipoma tudi on ni vedel primerne, jasne dokaza za neverno poslušalko. „So dokazi — a več kakor dokazi nam je vera. Pa vera, ki je zablščala v temi kot prečudna luč, razjasnila je tudi skrivnosti našega bitja. Duša naša je neumrjoča, večno bo živela. A ne bo vsaka srečna. Onkraj groba čaka dušo plačilo za krepostno življenje, kazen za krivico in zlobo.“

„Plačilo, kazen tudi onkraj groba?“ ponovi Judita kakor v sanjah, „plačilo, kazen — onkraj groba? Grob je vendar konec našega sveta; kje je torej oni neznani, nevidni, vekovečni svet, na katerem bivajo po razpadu telesa naše duše?“ pravi razburjeno.

„V grobu ni konec našemu bitju, in Bogu bodimo hvaležni, da ni“, odgovori mladenič verno in resno.

Judita uprè vanj črne, globoke oči, kakor da bi se rada prepričala, ali se morda mladenič ne šali z njo. A ni sence porogljivosti ni bilo na njegovem obličju.

„Vi torej tudi verujete v Boga?“ reče naposled pomilovalno. „Mačeha pravi, da samo preprosti, nevedni in neizobraženi ljudje verujejo, da biva nad nami neki gospodar nebes in zemlje — Bog, a omikanci vedó, da je vse priroda in nad prirodo nič in izven prirode nič. Kako pač dokažete, da je Bog?“

„Nesrečno deklè, dušo so vam ostrupili! Ob grobu očeta stojite brez upa, ker nimate tolažilne vere, da je Bog. Dokazov želite, čemú dokazi? Vrzite od sebe, kar so vam dali hudobni ljudje, potem pa se ozrite v svoje srce, ozrite po vesmiru, in slutili, čutili, z duhom bodete gledali neko vsemogočno, vse oživljajočo, vse ohranjujočo, vse ljubečo bitje — in to bitje je Bog.“

Judita ne odgovori ničesar. Na očetov grob uprè zmedene oči in se zamisli, kakor da zanj ne ve. Nje telo pa se o tem pogledu začne tresti, polagoma se spusti k tlom, glavo skriva v naročje, in iz trepeta nje šibkega telesa je Viljem spoznal, da se joče. Nenadoma se zgane, skoči kvišku in obupno roke vijoč, zakliče zgrožena: „Da bi moj oče pod to težko grudo čul moje tožbe, in mi ne mogel odgovoriti, čutil mojo bližino, in ne mogel me videti, želel luči in imel krog sebe večne teme — grozno, grozno! To bi bilo tisočkrat strašnejše, nego osebno uničenje. . . Pa saj ni takó, saj ne more biti takó“, pristavi nekoliko umirjena in strese takó odločno z glavo, da ji pade pajčolan z glave, in po ramenih se vsujejo dolgi, obilni, črni lasje. „Vi se samo šalite z menoj, z menoj, nesrečnim bitjem. Kaj sem storila ljudem, kaj sem vam

storila, da ste brezsrčni z menoj? Zakaj mi pravite čarovnica? O, pojdite, bežite tudi vi od mene! Nihče vas ni pozval v mojo bližino. A poprej še mi povrnite mojo vero, recite, o recite, da sedaj moj ubogi oče res ni nič, da torej ne trpi. To mi je bila največja tolažba v bridkosti, vrnite mi jo sedaj!“

Dvignila je proseče drobne roke, iz očí so kapale solze po bledem obličju, zadobila je mahoma drugo podobo: nežno, milo otroško.

Viljemu je bilo tesno. Koliko dušnih izprememb je videl v malo trenutkih! Najprej globoka žalost, nato brezmejen obup, trmasta upornost, mučen dvom, naposled mehka miloba. Bil je tako zmeden, da jej ni vedel odgovora. Samo to mu je bilo še jasno, da se je pritoževala, ker jo ljudje imenujejo čarovnico. Kako je prišla do tega? Ume-li slovenski? Dolej sta namreč govorila le nemški.

„Ali umejete slovenski?“ vpraša naglo.

Judita ga začudena pogleda. Ali je to odgovor na nje vročo prošnjo? Ali so res vsi ljudje brez srca, kakor ji mačeha vedno pravi? — „Rodila sem se na ruskih tleh, govorim ruski jezik in zato umevam nekoliko tukajšnje govorico“, odgovori, toda z očitno nevoljo. — „A vi mi ne daste odgovora? Nečete mi povrniti moje vere? Tudi vi ste hudobni, tudi vi se veselite moje tuge? Oče, moj oče“, pristavi uničena in zre z nepopisnim hrepenenjem na njegov grob, „samo ti, samo ti si bil dober.“ Iz prs se ji izvije glasno ihtenje, obrne se mahoma ter zbeži.

Viljem je gledal osupnjen za njo. Nato se zgane. „Judita!“ zakliče glasno.

Ko ona začuje svoje imé, ustavi se, a le za hip. Odkodi je njemu znano njeno ime? Judita mi je rekel, in ne — čarovnica, razmotruje sama pri sebi.

Malo pozneje so zaškripala železna vrata pri pokopališču, in ni je bilo več.

IV.

Bilo je pred kakimi osemnajstimi leti. Na Ruskem je tedaj nastala huda dōba skrajnega nihilizma. Ruska vlada je z vsemi močmi zasledovala, preiskovala, lovila ter pošiljala nesrečne politične ali socialne zločince v prognanstvo. Trume jetnikov obojega spola, od najnižjega stanú do najvišjega sloja, v težke verige vkovane, gonili so iz lepe domovine v ledeno Sibirijo, kjer jih je čakalo neznosno življenje, da se je proti takemu bitju sreča zdela — zgodnja smrt.

Med temi nesrečniki je bil tudi slaven ruski politik, imeniten zdravnik — Juditin oče. S čim in koliko se je bil pregrešil, ne bomo pre-

iskovali, a visoka nagrada, odločena onemu, ki bi ga živega izročil rokam pravice, pravila je dovolj, da je bil zdravnik mogočna, nevarna oseba.

Ni šel samcat v prognanstvo. Poleg njega se je v bridkosti topila mlada žena — njegova žena. Bila je z njim omožena šele komaj leto dnij in ljubila ga je presrčno, zato ni mogla niti ni hotela zapustiti ga v najbridkejših trenutkih. Marsikatera druga žena se je poslovila od svojega moža, ker jo je bilo groza prognanstva, ta ne. Sledila mu je v Sibirijo. Muke, ki so tu čakale mlado dvojico, bile so mnogokrat hujše, nego sta mislila. Zato je zdravnik večkrat prosil svojo ženo, naj ga zapusti in se vrne v domovino. Morda ju mila usoda zopet združi, morda bode pomiloščen, in če ne, naj si vsaj ona otmè življenje.

A ljubeče žene ni bilo mōči pregovoriti. Na njegovi strani, dejala je, ostane do zadnjega vzdihljaja. In grozni zadnji vzdihljaj se ni dolgo mudil. Ko jima je leto pozneje podaril Bog hčerico, ki naj bi lajšala z nedolžnim smehljanjem njiju težave, zatisnil je smrtni angel mladi materi trudne oči. Tedaj pa je mrak objel zdravnikovo dušo. Zblaznel je.

Ta strašni dogodek je vzbudil sočutje celó pri njegovih trdosrčnih nadzornikih. Že prej so ga spoštovali, zakaj videli so njegovo moško poštenje. Sedaj pa so ga pomilovali. Kaj bo z njim, kaj z ubogim otročičem? Kdo jima bo stregel? vpraševali so se. Sklenili so izprostiti mu pomiloščenja, ker so upali, da se mu v slobodi noč duba zopet razjasni. Kaznovan je bil že itak hudo. Med prognanimi ženskimi so našli jedno, ki se je ponudila, da jima bi stregla. Bila je tudi Rusinja in v prognanstvo odgnana kot nihilistinja. Po stanu je bila, kakor je trdila sama, učiteljica in vdova ter že daleč čez srednja leta. Njena zunanost ni bila prijetna: nekaj zvičajnega, prelestnega je bilo na njej, kar se nikakor ni vjemalo s prijaznostjo in dobrosrčnostjo, katero je kazala v novem svojem poklicu. Z vsemi svojimi močmi je skrbela za ubogi siroti.

Z ganjenim srcem je vsak gledal to — kakor se je zdelo — angelsko-blogo žensko bitje.

A tudi zlata sloboda je posijala zopet v mračno življenje. Zdravnika so pomilostili in vrnili mu vse imetje. Le v domovino se ni smel vrniti. V pomilostilnem odloku je bil imenovan kraj, ki se je v njem smel naseliti, majhno, neznanatno mesto v južni Rusiji pod Kavkazom. Bali so se njegovega mogočnega poprejšnjega vpliva tudi še sedaj, ko je bil mračan njegov duh. Da bi se pa duhobolni človek sam selil z dojenčkom, ni bilo misliti. Zato so njegovi prijatelji zopet vložili prošnjo, da bi ju ona

blaga ženska smela spremljati tudi v novo domovje. Pomilostili so tudi njo.

Toda Rusinja je imela še neko željo, katero je povedala gosposki. Rada, srčno rada bi ostala do konca dnij angel varih nesrečnikoma, a ne kot ptujka. Želela je postati zdravnikova žena, zakaj samo tedaj, dejala je, imela bo pred svetom in pred svojo vestjo pravico vtikati se v njune osebne in gmotne zadeve.

Zdravnik, ki je bil v enem letu popolnoma osivel, četudi mu še ni bilo nad trideset let, ni bil divji blaznik. Nikoli ni kričal, nikoli ni razsajal. Tih in vase zatopljen je sedeval ure in ure ter nepremično zrl pred se. Kar nenadoma pa je začel jokati in žalovati po izgubljeni ženi. To njegovo tugovanje je navadno trajalo po celo uro. Začenjalo se je z nemo potrto, ki se je polagoma preminjala v glasno vzdihovanje; a ko se je na ves glas najokal, pomiril se je zopet ter zatopil v prejšnjo otrpnost. Imel je od tedaj tudi jasne trenutke, in tedaj je živel samo pri hčerki, ki jo je poznal in neizmerno ljubil. A tudi ta ga je srčno ljubila. Čim bolj je rasla, tembolj se je oklepala nesrečnega očeta. Hčere in rajne matere ljubezen se je spajala v njenem srcu.

V jasnih trenutkih so pregovarjali zdravnika, da bi se združil z varhinjo. Pravili so mu, da je Rusinja le kot žena pripravljena iti z njim. In kaj naj bi sam počel z nežnim, bolehavim detetom brez pomoči skrbne, ljubeče žene?

Dolgo je trajalo, predno je zdravnik razumel, kaj prav za prav hočejo. A to ga je tako užalostilo in razjarilo, da je začel nenavadno besneti ter je vsakoga napadel, ki mu je o tem izpregovoril.

Toda prijatelji se niso oplášili. Vedeli so, da pride po nevihti mir. „Še malo tednov pod tem nebom in Judita pojde za materjo“, dejali so mu, ko se mu je zopet razjasnil duh. Zadeli so ga v živo. Judito? Njo naj izgubi? Hčerko, živi spominik zveste družice, naj izgubi? Judito, jedino tolažbo? Privolil je v to zvezo. Ko je zopet prišel jasen trenutek, blagoslovila je cerkev zakon. Nekdanja nihilistinja je sedaj sprejela zdravnikovo ime, z njim pa je sprejela tudi moževo veliko premoženje v svoje varstvo. Odpotovali so za vselej iz nesrečnega kraja.

Komaj so dospeli v Kavkaz, izpremenila se je žena popolnoma. Njena navidezna milosrčnost se je umaknila pravi brezsrčnosti. Saj je ljudje niso poznali. Nihče ni vedel, odkodi so. Ravнала je odslej z nesrečnim možem prezirljivo in surovo, kruto in brezsrčno z njegovo hčerko. Samo kadar se je možu vrnila zavest, nadaljevala je prejšnje hinavsko vedenje. Sicer je popolnoma zanemarjala oba. Sebi pa je privoščila, kar si je le poželega. A vsak mesec je

skriva pošiljala v zaprtem priporočenem pismu denar v domovino na Rusko, vedno pod drugim naslovom. Skratka: vedla se je samopašno.

Zdravnikovo duševno stanje se ni v novi domovini ni zboljšalo, ni shujšalo. Kakor prej zamikal se je ure in ure, ali pa je tožil, jokal po izgubljeni družici. Kadar so pa prihajali svetli trenutki njegovega duha, tedaj je žena skrbela, da si je čas kratil samo s hčerko, v katero se je tako zaveroval, da je pozabil vse drugo, pozabil ženo in svoje imetje. Da je njegova hčerka medlela telesno in duševno, ni nikoli zapazil. Niti na um mu ni prišlo, da njegova hčerka strada in trpi.

Judita mu pa tudi ni nikoli tožila. Ker je trpela, od kar je pomnila, menila je, da mora pač tako biti, ali pa se je morda bala, da ne bi s tožbami še bolj razžalostila dragega očeta.

Ko je Judita toliko dorastla, da jej je bilo čas skrbeti za duševno odgojo, menila je mati, da je preslabotna za šolo. Pokazala je možu svoja učiteljska spričevala in dejala, da bo sama prevzela pouk.

Mož je bil zadovoljen, saj je popolnoma zaupal ženi.

A kaj je učila ubogo dekletce brezsrčna, brezvestna ženska? Učila jo je zametati vsako vero, tajiti božje bitje, sovražiti ljudi. Zaupa naj le sama sebi. Mačeha je vedela, da je Judita resne narave, bogato obdarjenega razuma in jako občutljivega, ljubečega srca. Njena resnost in razumnost sta ji ugajali, a ne njeno mehko srce. Prvi dve stvojevji je hotela uporabiti v svoj prid, njena čustva pa zamoriti. Zakaj? Ali je zato imela poseben namen?

Rano je začela vlivati v nje dušo strup, da bi čim preje v njej otrpnili blagi čuti, da bi iz nje napravila neverno, temnogledo bitje, katero ne bi maralo za drugo nego samo zase in bi tudi ne čutilo potrebe, da bi se kdo zanje menil. Dajala ji je knjig, spisanih v tem duhu, knjig, ki so kakor goreče žarinje delovale na njeno mladostno, živo sprejemljivo dušo. „Le pridno čitaj in se izobrazuj, kolikor bolje ti je mogoče“, vzpodbujala jo je hladnokrvno, „da se ti srce ne naveže na prazne, nične in minljive stvari sveta, da bo tvoj duh visoko nad duhom navadnih ljudij. Samo ta je srečen, kdor je sloboden, a kdor hoče biti sloboden, mora začeti s tem, da se njegovo srce ne naveže na nič, zakaj vsaka vez, ki nas veže na kaj drugega, naj bo še tako mila, je vendar le spona. Vse, kar ljubiš, ti lahko kdo vzame, in bolelo te bo; le znanje je vedno tvoje, ostane ti zvesto in vselej ti bo neusahljiv vir sreče in zadovoljnosti. Poglej svojega nesrečnega očeta, on naj ti bo v potrdilo mojih besed! Da bi se bil posvetil samo vedam in svojemu poklicu, ne

bil bi danes tako nesrečen, kakor je. Ljudje so hudobni, svet je nevhvaležen.“

Judita je verno poslušala mačehine krive nauke, verjela je njenim besedam in prizadevala se zadušiti v svojih prsih nekaj, kar se je ondi vedno nemirno gibalo. Slušala je in verjela, a pri tem je bila silno nesrečna. Pusto je bilo v njej in okoli nje. Čitala je, mnogo čitala učena dela, a umela jih je le na pol, in ostalo ji je navadno le to, kar je čitala pogubnega. Neko tajno neutešeno hrepenenje, sama ni vedela po čem, prevzelo je še sedaj pa sedaj njeno otrplo dušo. Zbežala je tedaj pod milo nebo, da bi pregnala to nedoumno, močno čustvo. Saj ni ničesar imela, po čemur bi bila hrepenela, in vendar jo je ta čut včasih mučil do smrti. Želela je, da bi se raztopila v pene in se izgubila v skrivnostno neizmernost.

Ko jo je obšlo tako hrepenenje, gledala je nemo navzgor v modro obzorje. Težki vzdihji so se ji izvijali iz prsij. A tudi tu gori ni bilo ničesar, po čemur bi koprnela. Prazno je bilo okoli nje in nad njo, in vendar je nje nezadovoljno srce sililo v to praznoto. In kadar se je ozrla na svojega nesrečnega očeta, in je videla, kako trpi, tedaj bi bila tako rada kaj zanj storila, nekaj, kar bi bilo več, nego sama vroča ljubezen. „Oh, ali ni zanj nobene pomoči?“ vprašala je mačeho obupno. „Ali ne biva kje višja, vsemogočna moč, do katere bi se obrnila ter jo iz dna srca prosila, da bi očetu polajšala trpljenje?“

„Ni je“, odgovorila je mačeha trdo. „Menda vendar ne boš tako bedasta, kakor je toliko ljudij, ki poklekujajo pred kako leseno ali nasklikano podobo, odkrivajo ji svoje težave in prosijo pomoči? Dobro in slabo, zdravje in bolezen, vse prihaja po naravnih zakonih prirode. Priroda pa je brezčutna za naše prošnje in vzdihljaje, priroda hodi svojo pot; podobna je vedno vrtečemu se kolesu, ki slepo podira in drobi, a tudi slepo ustvarja in podarja. Priroda nima srca.“

In Judita je zadušila tudi to hrepenenje po nekem mogočnem dobrotljivem bitju nad nami, kakor je že bila zadušila vsak plemenit čut. V njenem srcu je bila le še ljubezen do očeta, a ta je poganjala vedno globlje svoje korenine. Prevzela je vse njeno bitje.

V takih razmerah je potekalo Juditi življenje do njenega petnajstega leta. Kar nenadoma se prigodi v okraju, kjer so živeli naši naseljenci, velik elementarni dogodek, ki ju je prisilil, da so si zopet morali iskati nove domovine. Velik

požar je upepelil skoro vse mesto. Bolnikovo stanje se je od strahu zelo shujšalo. Niso se mu več vračali prejšnji jasni trenutki. Zdravniki so obupali nad njim. Nasvetovali so, naj se preseli v tuje kraje, da čim preje pozabi groznega požara. Mož ni bil več nevaren državi, in dobil je dovoljenje, da sme oditi, kamor li hoče, le v ožjo domovino naj se ne vrne. Kako so prišli na slovenska tla, kako je njegova žena zvedela, da je v trgu K. na Primorskem zapuščen gradič, ki že več let zastonj čaka bivalcev, ostalo je vedno uganka. Že več nego pol leta so bivali naši naseljenci v onem zapuščenem gradiču, in kakor smo videli, v veliko grozo vaščanov in tržanov. Lokava žena je to izprevidela in bila tega vesela. Ta nespametni strah je vsaj odvrčal vsako nepotrebno približevanje ljudij, vsa prazna, njej tako neljuba znanja, katerim se je v majhnih krajih tako težko ogniti. Da bi si pa še bolj zagotovila toliko zaželeno osamljenost, utrjevala in pomnoževala je bojazen praznovernega ljudstva. Kadar je njen mož ječal, odpirala je široma okna, da bi se daleč okrog čuli oni tužni glasovi, ki so tako neprijetno odmevali v tihih noči. Oblekla mu je dolgo rdečo haljo, da bi še bolj povzdigovala bledobo njegovega upalega lica, sive brade in belih las; po njegovi sobi je razpostavila kostnjake različnih živalij in človeške lobanje, sluteč, da bodo izkušali pozvedeti, kaj se v gradu godi. Judito je oblačila v čudna, zanemarjena oblačila, dolge njene lase pa je puščala, da bi Judita, že itak blede, bila kot nekakšen duh. Dajala jej je tudi nasvetov, kako naj se vede sama in vpričo ljudij. Zato ni bilo čuda, da so jo ljudje imeli za čarovnico.

Dolgo, trudapolno potovanje je zdravnikove telesne moči silno oslabilo. Nenadna velika premena podnebja tudi ni bila ugodna za bolnika. Poleg tega se je bil na poti hudo prehladil, začel je hirati, in predno je poteklo šest mesecev, rešen je bil mučnega trpljenja na zemlji.

Da je Judito očetova izguba globoko razžalostila, povedali smo že. Žena njegova je vpričo Judite tudi tugovala po njem, toda ne iz sočutja, temveč zato, da bi še bolj raztužila Juditino srce, da bi se Judita zbegana in zdvojenjena, naveličala življenja, da bi obupala, obolela in — — Komu naj bode v korist njeno prazno življenje? Niti Judita sama ga ni bila vesela, pa da bi ga bili drugi? Trpela jo je dolgo dovolj v svoji bližini in to le zavoljo pokojnega moža. Njega se je iznebila, nje skrb bode, da se čim preje odkriža tudi nje. To je bila odslej vsa skrb samoljubne mačeha. (Dalje.)

Kri bo tekla na potoke:
 Še se v strele in bodala
 Bosta lemež, srp kovala.
 Še se vojni rog razlegal,
 Še bo nas sovrag oblegal;
 Ker bogovi so sklenili,
 Da Sloven bo v večni sili;
 V svoji hiši, svoji kleti
 Brez skrbi ne sme živeti;
 Zemljo, ki jo obdeluje,
 To s krvjo si odkupuje.
 Rod, moj rod, Slovenci tužni,
 Vsak če, da ste njega sužni.“
 Kvišku ded Morán poskoči,
 In ob skalo z dlanjo počí:
 „Ne, saj pravi pamet zdrava,
 Vsak rod ima svoja prava:
 Jelen, ris ima pravice,

V duplih jazbeci, lisice;
 Sokol gospoduje v zraki,
 Belouška v bičji, v mlaki;
 Le Slovenec, sin Triglava,
 On naj bival bi brez prava?
 Ljudevit, junaško skoči,
 Z mečem nam obstoj odloči,
 Ti nam ótmi stara prava,
 Hram Perunov, hram Triglava:
 Naj te spremlja Svetovita
 Roka močna, zmagovita!
 Jaz bom netil v žrtvenikih,
 Daroval darov velikih
 Vsem bogovom po številu,
 Da bi zmago naklonili.
 Nič junak ne boj se bója,
 Zmaga mora biti tvoja!“
 Ded junaku meč izmakne,

V sveti ogenj ga potakne.
 Varne meč od pamtiveka
 Najbolj kolje, najbolj seka;
 Ako ded Morán ga skalil,
 Ni se strl in ni se sválil.
 „Tu je meč! le tekaj, tekaj!
 Vragu glave sekaj, sekaj!
 V tebi imam zadnjo nado,
 Padeš ti, poglej gromadó!
 Nove vere ded ne mara,
 Tu bo stlel in vera stara.“

Z neba sije luna bleda,
 Ljudevit pa gre od deda.
 Zmija pa v podmolu síče,
 Skale stresa, guga griče.
 Zna se ji, da komaj čaka,
 Da bi treskala z oblaka.

Osóda.

Le sveti, sveti lune sij,
 Milobo dol na zemljo lij!
 Tu dosti src bolečih
 In ran je krvavečih.

Zakaj, ko mnogi tu trpé,
 Takrat se drugi veselé?
 To stara je osoda,
 Od roda gre do roda.

Osodnice me sódimó,
 Življenje ljudstev vódimo;
 Kar poje Rojenica,
 To trdi Sojenica.

Zakaj pa najbolj mirni rod
 Ne smé živeti mirno tod?
 Na zemlji ni življenja,
 Da vrag se vanj ne spenja.

Ko ziblje v vejah ptico mrak,
 Ko srče zdravo božji zrak,
 Podé od mnogih spanje
 Strahotne, zlobne sanje.

Zakaj brez boja žitja ni,
 In brez sovraga bitja ni?
 Kedaj bo vse nehálo?
 Ko v Mórani bo spalo.

Kedaj bo mirno tu orál,
 Slovenec, kopal in sejal?
 To le bogovi znado,
 In komur znati dado.

(Dalje.)

Judita.

(Roman. — Spisala Pavlina Pajkova.)

(Dalje.)

V.

Po onem sestanku na pokopališču z neznanim mladeničem godila se je z Judito čudna izpremema. Še več, nego poprej, je sedevala pri knjigah, a sredi najživahnejšega čitanja je vstajala in, kakor da jo muči tajna skrb ali da ne ume, kar je ravnokar premišljevala, hode-

vala nemirno po sobi, postajala pri oknu in naglo dihala, kakor da jo hoče nekaj zadušiti, potem pa je zopet nadaljevala čitanje. Mačeho, za katero se do sedaj ni nikoli mnogo brigala, ampak se ji je pokorila le iz navade, opazovala je sedaj večkrat skrivaj, pretehtavala njene besede, ponavljala še jedenkrat v duhu njene pogo-

vore, kakor da bi rada presodila, ali je prav storila, da ji je do sedaj slepo zaupala in verjela.

Mačehi ni ušla Juditina premena. Kaj se je dekletu zgodilo? mislila je sama pri sebi, na pol vznemirjena, na pol prijetno iznenadjena. Da bi ji bila žalost po očetu obsenčila razum, kakor je nje očeta obsenčil mrak po ženini smrti? Nemogoče ni; take bolezni tičijo v krvi in se podedujejo od roda do roda.

Toda prepričala se je, da Judita še nikoli ni bila tako razumna, nego sedaj. Stavila ji je tako resna vprašanja, zahtevala je od nje natančnejših odgovorov in pojasnil o tem in onem, o čemer ji je v prejšnjih časih pripovedovala, da je večkrat sama prišla v zadrego. Vendar pa ni nič hudega sumila. Vedela je, da Judita ne zahaja med ljudi, da jo torej nihče ni mogel opozoriti na to in ono, kar bi po njeni želji Juditi imelo ostati tajnost vsaj tako dolgo, dokler ne bi nevera in dvom pognala v nje duši tako globokih korenin, da bi jih ne bilo mogoče več izrjaviti. Iz vsega njenega govorjenja sta odmevali globoka bol in neutolažljivost po očetu. Je-li čudo, da se je njen vedeželjni duh, vedno v take žalne misli utopljen, vpraševal ali ni po smrti telesa konec tudi človeškemu bitju?

Dokazovala ji je torej iznova, da je človeški duh minljiv kakor človeško telo, da je krepost prazna beseda, da je Bog samó od fanatikov vere izmišljeno bitje.

„Nebesa so izrodek pretirane domišljije meškužnih trpinov, ki nimajo poguma, da bi moško nosili svoje težave, in se tešijo s sebično mislijo, da bodo v nebesih našli plačilo za vse križe življenja; pekel pa je le smešna bajka, strah za otroke. Da žaluješ po očetu, to je čisto naravno. A ne misli, da sedaj trpi v neznanem kraju, ali pa da hrepeni po tebi v svetlih nebesih. Tvoj oče ni sedaj nič, razgubil se je, kakor se razgublja v nič sapa, katero dihamo. O tem sem tako prepričana, da bi sama sebi vzela življenje, ko bi se mi kdaj pristudilo. Življenje je itak samo trpljenje: čemu bi torej dalje živeli, če nimamo močij nositi z življenjem tudi trpljenje?“

Ko je vrgla to novo iskro v Juditino dušo, šla je pomirjena od nje. Bila je prepričana, da bo iskra vnela njeno dušo, da se bodo njene besede globoko vtisnile v srce.

Judita je gledala z odprtimi ustmi in prestrašenimi očmi za njo. Kaj je dejala mačeha? — Življenje naj si vzame, kdor se čuti nesrečnega? Ona torej — zgrozila se je pri tej misli ter z roko si pokrila oči.

Kako je že pravil oni mladenič? Da je neko posmrtno življenje, da biva vsemogočno, dobro bitje, ki kaznuje zlo in plačuje dobra dejanja. Zakaj ne bi bilo to res, kar je rekel mladenič?

Njegove oči, njegov obraz, njegove besede vzbujajo večje zaupanje kakor mačehine, četudi nimajo one silne satanske moči. Oh, ta dvom, ta dvom, kako je bil mučen! Deklè je grozno trpelo. Želelo je umreti, umreti samo zato, da bi ušlo tej negotovosti.

Potem pa se je Judita zopet večkrat vprašala, ali bi ne bilo prav, ko bi prosila mladeniča, katerega je odslej večkrat videla, a se ga je ogibala, da bi ji še enkrat razložil vse, o čemer sta se bila ondan menila na grobju. Morda bi ga sedaj bolj razumela. A kadar ga je zagledala, bilo ji je vselej tako tesnobno, da je zbežala. —

Razdraženi duhovi vaščanov so se bili že zelo pomirili. Župnik jim je takoj naslednjo nedeljo po znanem pogovoru razložil, kaj uči sv. cerkev o prazni veri, vražah in čarovnicah. Zmajevali so, a verjeti so morali gospodu. No, odkar so na gradu potihnili tisti turbobni glasovi, niso več imeli prilike govoriti o tem in vznemirjati se.

Judito so nekaj časa potem radovedno gledali, ker poprej se niti niso upali pogledati je. Naposled pa so se tudi tega navadili. Le kako babišče je strašilo otroke ž njo.

Župnik in Viljem sta se izprehajala skoro vsak dan zjutraj po znani beli cesti ob bregu zelene Soče. Nikoli jima niso pošle zanimive stvari za kratkočasen pogovor. Oba sta sovražila zaduhli zrak po sobah in zato hodila pod milo nebo, če je bilo le mogoče. Ob Soči pa jima je bil najljubši izprehod.

Viljem je brž potem, ko se je bil sešel z Judito, pripovedoval župniku, kar je doživel. In vsak dan se je povrnil k istemu predmetu, ki je oba zelo zanimal. Tudi danes, več nego tri tedne po onem dnevu, ko je bil ž njo na pokopališču, začel je Viljem govoriti o njenem čudnem vedenju in govorjenju, in sicer z nekim doslej nenavadnim nemirrom.

Župnik ga je poslušal ter majal z glavo.

„Čudno dekle! kakor začarano v svoje nazore! Kaj menite, gospod župnik, ali je sploh še kaj upanja, da bi se premenilo?“ Župnik je molčal. Ta molk je Viljema še bolj potrli.

„Zdi se mi, da bo rajša žrtvovala življenje, kakor pa svoje krivo prepričanje.“

Župnik se ustavi in pokaže na veliko izdolbeno skalo, ki je ležala sredi reke.

„Kaj je trdnejše od kamena“, reče, „in kaj rahlejše od vode? In vendar, kakor vidite, izpodjedla je voda ono skalo. Pa, da se ne bi dali premeniti nazori, ki so komaj pognali kali v njeni duši!“

„Primeri je dobra“, odvrne Viljem z nasmehom; „toda voda sme mimo skale, Judita pa se ogiblje vsakemu človeku, ki bi mogel nanjo blagodejno vplivati, posebno pa še mene.“

Koliko sem si prizadeval v teh treh tednih, da bi se ji približal, a zastonj: trdovratno se me izogiblje. Ko bi vi, gospod župnik, prišli ž njo v dotiko, vi bi pač lože obrusili ta dragoceni kamen. Dekle je vredno boljše usode. Njen duh je bister, njeno čustvo globoko, njeno srce mehko in blago.“

„A jaz sem prepričan, da vaš trud ne bo prazen. Da se vas ogiblje, vidi se mi čisto naravno: boji se vas, morda celó nekoliko črti, ker ste ji omajali sladko vero, s katero se je tolažila. A to še ni vzrok, da bi se oplašili. Iščite jo tako dolgo, dokler je enkrat nenadoma ne zasačite. In, verujte mi, da se vas potem ne bo več ogibala. Ona gotovo noč in dan misli na to, o čemer ste ji govorili. Le pridno na delo, dokler imate še počitnice! Saj ste pravili, da čutite poseben nagon, priskočiti pravici na pomoč. Zdaj imate priliko, da pokažete svoje človekoljubje. Poznam vas in vem, da ste zmožni priti do zmage. A kadar ganete njeno dušo, da bo vsprejemljiva za nadaljni pouk, tedaj dopolnim jaz vaše delo.“

„Hvala vam za veliko zaupanje in ugodno mnenje, katero imate o meni“, odvrne Viljem. Ni vedel zakaj, a neka ganjenost ga je nenadoma prevzela, ki mu je skoro solze privabila v oči. Da, da, to dekle bo rešil, čim preje rešil, in naj velja, kar hoče.

Župnik mu je gledal v dušo.

„A pazite“, dejal je počasi, s čudnim naglasom, „pazite, da vas preveč ne omami njen obraz.“

„Njene oči so še nevarnejše“, pravi Viljem ter zardi.

Župnik ni rekel ničesar na to; začel je govoriti o drugih stvaréh.

VI.

Poldne se je glasilo iz cerkvic, razstavljenih po zelenih gričih. V zlatu so plavale gore in planjave. Samo gozdna senca je ponujala še nekoliko obrambe proti pekočim žarkom.

V gozdnem hladu je počival Viljem ter čital. Slišal je, ko je zvonilo poldne, vedel je, da ga doma čaka skrbna mati, a vendar se ni mogel odločiti, da bi šel domov. Neki posebni čar ima gozdna samota, ki vabi in mika z nepremagljivo močjo, in kdor se mu udá, težko se ga oslobodi.

Viljem je ljubil že od nekdanj gozde, a danes, ko je bil zrak zunaj tako pekoč, bila mu je gozdna senca še posebno ljuba.

Vstal je, da bi šel še globlje v gozd. Stopal je dalje po šumečem lesu, mimo žuborečih potočkov, med temnim skalovjem, vedno naprej v zeleno šumo, ki se je širila pred njim.

Več nego pol ure je že hodil po peščeni stezi, ko se jame pred njim svitati. Gosto vejve je ponehalo, in stopil je na prijazen travnik, kakor jih često skriva gozd v svoji tišini. Skalovje je tukaj štrlelo visoko kvišku, a ob njem je rastla mehka zelena trata. Izpod skalovja je žuborel srebrn vir, izlival se v potoček in hitel dalje in dalje po temnem gozdu, zelenem polju, dokler se ni združil z zelenimi valovi bistre Soče. Bil je to ljubezniv kotic, kakor ustvarjen za počitek. Viljem se ni dosti pomišljal, legel je na trato, naslonil glavo na velik kamen, obrastel z mahom, zaprl oči in se zamislil.

Toda, da bi dolgo sanjaril, to ni bilo v mladeničevi naravi. Dvigne torej zopet glavo in začne razmišljavati, ali bi ne bilo dobro in prijetno okopati noge v hladni vabljivi vodici, kar zapazi na tleh knjigo. Brž seže ponjo ter pogleda na naslov. Začudi se. „Schopenhauerjeva dela!“ Kako je prišla le-ta knjiga sem in čigava je? Nekdo jo je tukaj pozabil, o tem ni dvoma, ali kdo? Domačinov kdo ne, vaščanom se o črnogledcu Schopenhauerju še sanjalo ni. Ptujec?

Neka slutnja ga objame, loti se ga nemir. List za listom preobrne, da bi našel kako znamenje, kako črko, ki bi izdala lastnika. Toda nič tacega ni bilo v njej, le močno obrabljena je bila, imela je pač pridnega bralca ali morda celó — bralko.

Vstane. Knjigo dene v žep ter zamišljen, kakor se mu je videlo, v ne vesele misli, odide.

Prišel je pod goro. Tu se je svet zopet odpiral. Gozd je bil za njim in krajina se je kazala očem v vsej lepoti popoldanskega svita. Gora je širila senco tudi še todi, in hlad bližnjega gozda je polnil vzduh.

Toda Viljem se ni ustavil, da bi se veselil krasnega razgleda, kakor je sicer vselej storil, kadar je prišel na to planjavo. Knjiga mu je vzela vso dobro voljo. Želel si je le domov.

Kar zagleda na skali, ki je bila podobna klopici — Judito. Ležala je kakor do smrti utrujena na pol na skali in pritiskala čelo ob trdi kamen. Malo da ni odskočil. Skoro prestrašila ga je ta prikazen. In vender, ali ni bil šel danes v ta samotni kraj s skrivnim upanjem, da najde Judito? Ali mu ni prav sedaj njena podoba polnila vso dušo?

Judita je čula njegove stopinje. Ozre se, zagleda ga, skoči kvišku. Rada bi zbežala, a noge ji odrekó. Sesede se na skalo. Lice ji je bilo mrtvaško blede, črte njenega obraza malo da ne strašne. Ubogo dekle je sanjalo o pokoju, o brezkončno popolnem pokoju. Saj ji je maceha dan za dnem ponavljala, da blagor njemu, ki neha živeti. Zanj ni več bolečin, ne več hrepenjenja, zanj je vse minilo, ker je minil on sam. In ta misel jo je zasledovala povsodi, doma

v tihi sobici ob knjigah, v družbi zoprne ji mačehe, v tišini mile prirode. Vse je klilo, rastlo, živelo. A zanjo ni bilo življenja, ona ni imela čuta za vse to. Slana nevere ji je zamorila vsako čustvo, da je videla v sebi in okoli sebe vse črno, vse temno, da se ji je življenje od dné do dné bolj pristudilo, da bi rada umrla, a ni mogla umreti!

Viljem jo je sočutno ter bolešno gledal. Slutil je, kaj se ji je v duši godilo. In ta izprememba na nji, odkar je zadnjič ž njo govoril! Grozno je morala v tem času trpeti! Vsaka poteza na licih, usta in oči, vse je pričalo o prestanih dušnih mukah. Viljem je vedel, da je tudi sam kriv te strašne izpremembe. Njegove besede, ki so bile zmožne vpokojiti jo, potolažiti jo, osrečiti jo, rodile so v njenem srcu le gorjé, le obup. To ga je tako potrló, da ni vedel, kako bi jo govoril, četudi mu je bila duša prepolna tega, kar bi ji rad povedal.

Približal se ji je skoro boječe.

„Kakor vidim, rana po očetovi izgubi se še ni zacelila, temveč, bojim se, da se je še bolj razbolela“, reče s tihim, skoro šepetajočim glasom. „Ali ne hrani vaše srce blagih spominov na očeta, da bi mislili nanj s sladko otožnostjo, a ne s pogubnim obupom?“

Judita se kakor nezavedna ozre nanj. Njene oči se za trenutek ustavijo na njegovem obrazu, a brezčutno, kakor da ga niti ne vidijo. Vendar se razlije po bledem obličju komaj znatna rdečica. Nekako hlastno si potegne lase s čela ter si pogladi krilo, kakor da se sramuje nečedne zunanosti.

„Blagi spomini?“ ponovi na to in dene roko na oči, kakor da se hoče šele domisliti, ali jih sploh kaj ima, ali tudi, kakor da ne mara vedeti za nje. „Ali se morda spominja uvela cvetica solnčnih poljubov? In če tudi, kaj bi ji to pomagalo?“ reče naposled z brezčutnim, ledenim glasom.

„Cvetica nima duše, tedaj tudi spominov nima“, odvrne Viljem nežno, „človek pa —“

„Ima sicer srce, ima dušo, a mnogo bolje bi bilo, ko bi je ne imel“, seže mu Judita v besedo. „Ali mu srce in duša hasnita v življenju? Ali mu nista prav ona vir vse nezadovoljnosti? Le človek, ki nima srca, ki ne vé, da ima dušo, je srečen. Tak človek živi brezskrbno, ker ne misli dalje, nego seže njegova roka; ker se njegovo srce na nič ne veže, in torej nikoli ničesar ne pogrša; ker ga ne muči vprašanje o duši, ali je umrjoča ali ne. Duh, breme življenja in smrt sreče!“

„Dekle, kaj govoriš?“ zakliče Viljem in se zgrozi o takih besedah iz dekliških, malo da ne še otroških ust. „Duh je najplemenitejši del človeka, ki zanj stvarniku ne moremo biti dovolj

hvaležni. Ž njim spoznamo, kaj je zlo, kaj blago, ž njim ločimo resnico od zmote, ž njim se dvigamo nad bēde vsakdanjega življenja. Duh ustvarja dela, ki bi jih brez njega nikoli ne bilo. Z duhom se razločujemo od živalij, ker ž njim mislimo, čutimo, hrepenimo in ljubimo, in to je vendar največja dobrota, največja slast življenja.“

„Misliti, čutiti, hrepeneti, ljubiti, to vi imenujete dobroto, slast?“ odvrne Judita s pikrim poudarkom. „A kadar izgubimo to, kar ljubimo, kakor sem jaz izgubila očeta, kadar zastonj hrepenimo, kakor jaz po njem, kadar se nam od premišljevanja življenje pristudi, ko vidimo poleg ljubezni sovraštvo, poleg upa prevaro, poleg hrepenenja mrzlo brezčutnost, ali naj se tudi tedaj to imenuje največja slast?“

„Judita — dovolite, da vas po imenu kličem“, reče Viljem in se ji zaupno približa, „zdi se mi, da morem z vami odkritosrčneje govoriti, kakor je navada z onimi ljudmi, ki se še do dobra ne poznajo. — Judita, poznam nekoliko vašo preteklost. Res, redko so vam sijale zvezde prijazne, morda nikoli — toda mladi ste še, Judita, ne obupajte! Ali veste, kje izvira vaša duševna zbežanost, vaš nenaravni stud nad življenjem, vaša mržnja pred svetom? Tam, kjer navadno izvira obup — iz nevere. Ko bi vi verovali v Boga, v božjo previdnost, verovali v večnost, tedaj —“

„Ne morem, ne morem verovati“, zakliče Judita razburjeno in si obupno z rokami pokrije lice.

„Zakaj ne?“

„Zato ne, ker bitja božjega nikoli ne čutim“, odvrne svojeglavno.

„Ne čutite, ker ga nečete čutiti, ker ga ne iščete. Toda ne grajam vas, Judita“, mehko pristavi, vidé, da ona zatrepče, kadar ji očita kak pregrešek. „Vem, da vas nihče ni učil spoznavati Boga, zaupati v božjo previdnost, ljubiti bližnjega. Bojim se namreč, da so cepili v vaše srce z vsem trudom prav nasprotna čustva. Toda ni še prepozno. Dovolite mi le eno besedo, odgovorite mi odkritosrčno! Od koga in od kod ste se vi navzeli temne nevere, ki je pogubna vsakemu človeku, koliko bolj še mlademu dekletu? Ali se ni morda zalegla v vaše srce po slabih pogovorih, ali celó po brezbožnih knjigah, kakoršna je le-ta knjiga?“ Ko to reče, izvleče iz žepa Schopenhauerja in ji ga pokaže.

„Moja knjiga! Kakó je prišla v vaše roke?“ zakliče Judita začudeno, malo da ne srdito ter stegne roko po nji.

„Ta knjiga ni za vas in zato vam je ne vrnem“, reče Viljem odločno in zvezek zopet dene v žep.

„Kakšna drznost! Tega, kar je moje, mi nečete vrniti!“ zavzame se Judita z glasom, ki je trepetal od razburjenosti. „Mojega ljubljena, mojega prijatelja, jedinega, ki še prijazno sveti v moje pusto življenje, tega mi hočete vzeti!“

„Vaš ljubljenec je Schopenhauer, vaš prijatelj?“ pravi Viljem žalosten, videč, da Judita govori resnico. Ali bi ji sicer blede, neobčutno lice nenadoma zažarelo v nenavadnem ognju? „Potem se ne čudim, da ste, kar ste. Ali ne veste, kakó pravi pregovor? Povej mi, s kom občuješ, in povem ti, kaj si. Prav tako lahko rečem: Povej mi, kaj čitaš, in povem ti, kaj si!“

„Prosim, dajte mi knjigo“, ponovi Judita, toda z drugačnim glasom, nego prej. Oči je povsila, in v njenem glasu se je bojeval jok. Mirne, sočutne, iskrene Viljemove besede so jo tako izpremenile.

„Dejal sem, da je ne dobite, Judita, in tako bo!“

„Ali mi morda prisojate tako malo razuma, da ne bi Schopenhauerja dovolj razumela?“

„Prav zato, ker ga razumete, ni za vas“, odgovori Viljem resno. „Pustite nekaj časa knjige. Knjige so vam otrovale srce. Odprite rajši — knjigo prirode, in videli bode, kako lep je svet, kako živo življenje diha iz vsega stvarstva. Spoznali bode, da vse to snuje, nad vsem tem čuje neko neskončno lepo bitje. Padli bode pred njim na kolena, vaše srce ga bo zaljubilo in ta ljubezen bo objela vse stvari. Oj, kako bo oživel vaše zamorjeno srce! Schopenhauerja bode vrgli na ogenj in čudili se, da vas je kedaj oveval ta satanski duh.“

Ko je Viljem govoril, dvignila je Judita oči in skoro nehoté ozrla se po krajini. Nekaj posebnega je bilo leglo na vso krajino, od travnikov in polja v daljavi, po katerih je bliščalo solčno zlato, do čistega potoka, čegar žuborenje se je zdelo, da hoče vse okrog zazibati v sladke sen. Bajni mir je dihal iz tihotnega lesovja in s prečudnim čarom objemal ves okraj. Objel je tudi Viljema in Judito, ki sta si stala v tem trenutku molčé nasproti, in z njenega temnega obraza je z nežno silo izbrisal vso bridkost, vse sovraštvo, ter dahnil vanj neko otožno milobo.

Ta čar je pa sukal od enega do drugega nevidno nit, in vedno močnejše in močnejše je sukal; potoček ob njenih nogah pa je tekel naprej in naprej ter jima mimogredé šepetal tisto staro, a vedno novo pesem o ljubezni.

A hipoma se raztrga ta čar, kakor da bi bila kruta roka nenadoma po njem segla. Judita se zgane, pokrije si z rokami oči, kakor da ne mara, da neče ničesar videti, in zakliče:

„Vsa ta lepota, vsa čustva, ki jih vzbuja, so goljufiva. Omamlja nas ž njimi, da smo tem

nesrečnejši, ko se nam izneverijo. — Dajte mi knjigo!“

„Judita!“

„Dejala sem, da mi vrnite knjigo; moram, hočem jo imeti!“

„Tukaj je“, reče Viljem mračno.

Judita hlastno seže po nji, potem pa zbeži, ne da bi ga bila pozdravila ali še jedenkrat se nanj ozrla.

VII.

Zbegana, brez sape, dasi je potrebovala namesto jedne dve uri za pot do doma, prišla je Judita domov. Knjigo je držala še v roki, oči so ji žarele, a ta žar ni bil več odsev zmage in zadovoljnosti, temveč nasprotno: poraza in nezadovoljnosti.

Proti navadi ji pride mačeha naproti, in zdelo se je, da jo je čakala.

„Dolgo si bila danes na izprehodu“, reče ji očitaje ter jo nezaupno pogleda, kakor zadnji čas navadno. Ob tej vročini bi bilo bolje, ko bi po dnevu ne hodila iz doma; zjutraj in zvečer, mislim, da se lahko dosti izprehodiš. Saj veš, da se te ljudstvo boji, čemu torej plašiš ljudi pri delu? Prosim te še jedenkrat, hodi menj ko mogoče med ljudi, ne spuščaj se z nikomur v pogovor. Ljudje, ki imajo značaj kakor ti, tvoje globoko mišljenje, izobrazbo, ne potrebujejo nobenih družb; tvoj duh in pa tvoje knjige, menim, napolnjujejo dovolj tvoj čas“, pristavi s prijaznim glasom, zapazivši Schopenhauerja v njenih rokah. „Nikoli ne zabi, da je svet tvojega ubogega očeta in pozneje še tebe ž njim pregnal iz domovine, obsodil v večno samoto, ter izključil iz družabnega življenja. Sedaj se ti maščuj svetu za krivico s tem, da ga popolnoma preziraš. Pokaži mu, da lahko živiš brez njega tudi sedaj, ko ti je pot zopet odprta. Toda, saj vem, da si pametna. Še to“ — pravi kakor mimogredé — „te dni pride moj brat.“

„Vaš brat?“ začudi se Judita. „Saj mi še ni bilo znano, da imate brata.“

„Kako naj bi bila o njem govorila v žalostnih razmerah, ki smo v njih živeli s pokojnim očetom? Tvojega očeta bi pa tudi bilo malo zanimalo, da imam brata; zato mu tudi nisem nikoli dovolila, da bi bil prišel k nam. Osemnajst let ga že nisem videla, zato si misli, kako želim zopet objeti ga. Rada bi tudi kaj čula o svojih ljudéh, če niso že pomrli, kar živim v prognanstvu. Brat je bil v mladosti nekoliko lahkomišeln, in bržčas se ni še popboljšal. Zato te prosim, da bi mu bila prijazna, tudi, ko bi se ti njegova zunanost ne zdela

prikupljiva. Sicer pa je popolnoma mojega mišljenja in prepričanja, in ni se bati, da bi ti nadležno vsiljeval kake ptuje nazore. Toda, kaj ne, Judita, nama ne bo nihče več omajal nazorov o življenju?“ pristavi in ji na videz dobrovoljno položi roko na ramo.

Judita se zgane.

„Če so le ti nazori tudi pravi in pošteni?“ reče zategnjeno, strese se, obrne z mržnjo od mačehe in izgine v svojo sobo.

„Z dekletom se zadnji čas vrši neka izprememba“, mrmra mačeha sama zase. „Vedno bolj odurna je proti meni in nezaupna. Ali sem mar zato prebila toliko lepih let življenja v samoti, da mi nazadnje uide moja žrtev? Ne, nikakor ne! Skrajni čas je, da pride on — zmaga mora biti moja!“

Judito so vso prevzeli dogodki, ki jih je po dnevu doživela. Čudne misli so se ji motale po glavi, čudna čustva plala ji po srcu. Prav je dejala mačeha, da se je ž njo zgodila velika izprememba.

Drugega dné je vzela Judita na svoj jutranji izprehod majhen zavitek s seboj. Prva pot je bila vsako jutro na očetov grob, danes pa je šla mimo. Boletno se je ozrla na grobove, a ustavila se ni, ampak hitela je dalje.

Bilo je še zgodaj. Notranji nemir in jutranja sveža sapica sta ji privabila na lice rožnat odsev, v očeh pa rosen svit, da so blestele, kakor rosnate cvetke, ki so rastle ob potu. Kako dolga se ji je danes zdela pot do skalnate klopice, na kateri se je sedaj dan za dnevom zatapljala v trpke misli, in pri kateri je včeraj... Oh ta nesrečna knjiga, zavoljo katere je njega užalostila, njega, ki mora biti tako dober, kakor je bil le še oče! Saj prav tako dobrohotno, kakor on, govoril je oče ž njo, prav s tako milim pogledom je oče zrl nanjo. Drug doslej nihče ne. „Ne, ne maram več za ono knjigo, ne mogla bi je več čitati, ne jedne besede ne. Toda, če jo obdržim, sodil bi on lahko, da jo še vedno čitam in tega nečem, da bi on tako mislil. Zvé naj, da spoštujem njegovo željo. Na klopico jo bom položila, potem pa bom zbežala. Nekaj mi pravi, da pride on tje, da bo knjigo videl ter jo odnesel. Ima naj jo, ker jo je tako iskreno želel. Jedno knjigo več ali manj, kaj dé to? Izgubila sem ljubega očeta, izgubim naj še jedinega prijatelja — to knjigo! Tudi Schopenhauerjevih zvezkov, katere še doma hranim, ne bom se več dotaknila!“

Tiho se približa klopici, kakor bi želela, da bi njena navzočnost ostala skrita celó nemi prirodi, vzame Schopenhauerjev zvezek iz zavitka in ga položi na klop. Lahno vzdahne, kakor da se je iznebila težkega bremena. Sedaj pa proč, proč od tod!

Toda noga ji zastane. Ne daleč od nje je stal Viljem, resen, nem; le njegove oči so tako glasno govorile.

Judita povesi oči ter obstane kakor kip. Tiho je bilo okoli nje, tako tiho, da bi bila lahko čula drug drugega srce. Judita prva izpregovori:

„Prinesla sem vam knjigo, katero ste včeraj želeli imeti.“

„Hvala! Vedel sem to, zato sem prišel“, reče Viljem mirno, kakor da bi to bilo samo o sebi umevno. Ko bi ga pa bila Judita v tem hipu pogledala, videla bi bila njegove odvelselja žareče oči.

A ni ga pogledala. Ni vedela zakaj, a hladnost njegovih besed jo je zadela. Toliko je žrtvovala, bližal se je čas, da bi se odpovedala celó svojim nazorom, in on ji ne vé nobene hvale. Res je torej, kar pravi Schopenhauer, da je svet nehvaležen! Srce jo zaboli, da je pahnila od sebe tega prijatelja.

Obrne se, da bi šla. Komaj slišno zamrmra: „Srečno!“

„Judita, ali že odhajate?“ zakliče Viljem za njo in stopi naprej, kakor da ji hoče zabraniti odhod.

„Na očetovem grobu še nisem bila danes“, pravi Judita hladno, a noga se ji vendar nehoté ustavi.

„Judita, zahvalil se vam še nisem za to, kar ste storili meni na ljubo, toda bodite uverjeni, da znam ceniti to vaše samozatajevanje in premagovanje. Kako naj vam povrnem vašo prijaznost?“

Judita je molčala in zrla v daljavo.

„Veste, s čim, menim, da se vam pokažem najbolj hvaležnega? Če vam bodem jaz to, kar vam je bil dosedaj Schopenhauer. Judita, sprejmite me za prijatelja!“

„Ne maram več za prijatelje, nečem na nikogar več navezavati srca“, odvrne ona malo da ne odurno.

„Na kaj takega navezati srce, kakor je knjiga, ki leži tu na klopi, tudi jaz ne bi vam svetoval. A potrebujete prijatelja, ki bi vas vodil, vam svetoval, vas pristrčno ljubil —.“

„Ljubil —?“ seže mu Judita naglo v besedo. „Ljubil? Kaj je ljubezen?“

„Ljubezen? Kaj vam je rekel oče, Judita, ko vam je gladil laske in božal lica, ko je mislil le na vas, živel le za vas; glejte, to je delala ljubezen. Taka ljubezen seveda je dana le očetu, le materi — a jaz vam ponujam prijateljsko ljubezen. ‚Gorjé samemu‘, rekel je velik modrijan, ‚zakaj če pade, ga nima, da bi ga vzdignil.‘ Težko tudi vam! Otrovali so vam srce, in gorjé vam, če bo le obup vaš tovariš. Judita, ali ne morete spoznati, da bi vam bilo

v veliko tolažbo, ko bi imeli koga na svetu, ki bi mu brez skrbi, brez strahu odprli srce, potožili svoje boli, odkrili svoje dvome — ali bi vam ne bilo to v tolažbo?“

Judita je molčala.

„Judita, zakaj mi ne zaupate? Ko sem vas prvič videl, ali sem se vam smejal, kakor drugi ljudje, ali sem vam rekel: čarovnica, ali sem bežal pred vami? Kdaj sem vas žalil, Judita, z nemilo besedo, kdaj sem bil proti vam neodkritosrčen?“

„Saj tega nisem rekla.“

„Zakaj mi torej ne zaupate? Glejte, ko sem prvič slišal o vas, ko sem vas prvič videl, smilili ste se mi, imel sem sočutje z vami, in rad bi vam bil pomagal. Oh, koliko bolj ste se mi smilili, ko sem spoznal, da so vam hudobni ljudje izruvali iz srca, kar je človeku najbolj tolažilnega, — vero! Tedaj sem sklenil, pomoči vam; od tedaj vas ljubim z najprisrčnejšo prijateljsko ljubeznijo, z ljubeznijo, ki vam želi le dobro. A zastonj bo moja ljubezen, če mi je vi ne bodete vračali. Judita, izberite me za svojega prijatelja, in trdno upam, da najdete zopet srčni mir in srečo življenja!“

Molčé je poslušala Judita mladeničeve besede, preproste sicer, brez mehkode, a tako prijazne, tako polne ljubezni. Vedno je čutila, da jo mladenič vse drugače ljubi, kakor mačeha; a tako v srce ji še niso segle njegove besede. Začela je slutiti, da so na svetu še drugačni ljudje, kakor pa jih slika Schopenhauer, in neka sladkost ji je objela srce. Saj to srce je bilo tako potrebno koga, ki bi se zaupno nanj naslonilo, to je dobro vedela, četudi je sama sebi tajila. Kaj jo je vedno gnalo na očetov grob, kaj drugega, kakor ta potreba?

„Judita! Ali so torej bile zastonj moje besede? Ali mi ne morete biti prijazni?“

„Saj sem vam prijazna. Oh, da“, — vzki-pelo ji je hipoma iz srca — „bodite, bodite moj prijatelj — morda pri vas utolažim svoje srce, pozabim svoje gorjé!“

„Ali mi bodete tedaj vedno odkritosrčno povedali, kar vas bo težilo? Ali bodete poslušali moje nasvete? Poslušali me tudi tedaj, ko vas bom morda moral opominjati, svariti, ko vam bom moral morda očitati napake?“

„Oh, vedno, vedno, moj prijatelj!“

„Z Bogom torej, Judita, za sedaj, a upam, da se poslej večkrat vidiva. Knjigo tu-le vzamite, jaz vam popolnoma zaupam, da je ne pogledate več. Z Bogom, Judita!“

Judita je mirno stala na mestu. Komaj je vedela, kaj se je bilo ž njo zgodilo. Ni odgovorila: z Bogom, saj še ni imela vere v Boga, tudi ni dejala: srečno. Sedla je na klop, podprla si z rokami glavo in se zamislila.

Prijateljstvo? Ali ne bo prazna beseda? Ali mu bo mogla verovati, ko ji bo govoril o Bogu, o neumrjočnosti duše, o večnosti? O, njemu bo verovala, saj je verovala sovražljivi mačehi, verovala mrtvi knjigi, zakaj bi njemu ne, ki ji hoče tako dobro? Čut hvaležnosti se ji je vzbudil v srcu, hvaležna bi rada bila za to srečo, a komu? Kdo ji je naklonil to prijateljstvo? Ozrla se je na nebo. Oh, ko bi tam gori, tam gori za nebesi res bival Bog, ko bi ji bil dal ta Bog v svoji ljubezni prijatelja, kako bi tudi njega rada imela . . .

Boga . . . Zakrila si je lice in zajokala in dolgo jokala; ali bolj od sreče ali nesreče, kdo ve?

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

21. Dijaška kosarna. Dva žida. Drugošolec. Razna pota. „Hinavec!“

Koncem kimovca. (II. gimn. razred.)

Ljubi oče! Zopet novo stanovanje! Ko sem se vračal z velikih počitnic, nisem mislil, da mi bo treba iskati druge gospodinje. A ko pridem v lansko stanovanje, kako se začudim: čisto ptuji ljudje so prebivali notri. Vprašam, kje je ona stara žena, ki je lani dijake imela v tem stanovanju? Odgovoré mi, da je reva med po-

čitnicami obolela in se preselila v hiralnico sv. Jožefa v Kravji dolini in da je naročila, ako bo kak dijak po njej poprašal, naj ga pošljejo k njej v hiralnico. Šel sem naravnost gor, da bi zvedel, če res ne bode imela več dijakov v stanovanju. Prav dobro se ji je zdelo, da sem jo obiskal. Potožila mi je, da ji je dolgčas po dijakih, in kako hudo se ji godi, ker si ni mogla skoro nič prihraniti za bolezen. „Kje so pa gospodar?“ vprašal sem slednjič. „Izgubil se je, in ni ga več v mesto nazaj!“ Tako mi je odgovorila.

Če dobiš ga, roka prava,
Misli, to je dar od Dive,
Vsprejmi ga, spomin ljubezni
In zvestobe nezvenljive.

Oh, ljubezen, kaj to delaš,
Da srce tako prestvariš,
Da v neskrbna nežna čustva
Takov žar skrbi zažariš?

Pak ne bodem več tožila,
V Svetovitev gaj čem iti,
Tam čem pred podobo sveto
Za predragega prositi.“

Žarko solnce z neba sije,
Mirno je po sveti lozi,
Tiho se približa Diva
V svetem strahu, v tajni grozi.

Pa pristopi k sveti lipi,
Kjer boga je Svetovita
Kip na skalnatem podstavi;
Ta podoba je častita.

Pa se bliža, ogleduje,
Rada vneto bi molila,
Rada bi božanstvu v togi
Svoje vse srce odkrila.

Rada bi srce odkrila
In prosila mnogo, mnogo,
Ne zasé, za Ljudevita,
In za ljudstev mir in slogo.

Toda groza, kaj je tukaj —?
Troje jagnjet snežno-belih
Tu kleči pod staro lipo
Na korenih očrnelih —?

Kaj je to, prikazen čudna,
Rog pa strt je Svetovita,
Roka zlomljena mu desna,
Glava pa mu je razbita —?

In na lipi v starem deblu
Križ je vrezan, kaj to hoče?
To brezbožnik je učinil,
Ali pač je to mogoče?

Toda, kaj ovčice bele
Tu klečijo in klečijo,
Križa znamenje gledajo,
Dive nič se ne bojijo?

Ni še plaha bila Diva,
Ni se bala pred strahovi,
Ali danes, kaj pak hčejo
V gaju ti prikazi novi?

Groza strese jo v životi,
Pohiti iz svete loze
Polna straha, polna mislij,
Polna dvomov, polna groze.

In hiti na dom ob Krki,
In premišlja vsa skrbeča,
Kaj če križ na lipi vrezan,
In kaj jagnjeta klečeča.

In ko zala grajska Diva
V grad po stezi gor prohaja
Pa glasi se ljubka pesem
Sem od svetega jej gaja:

Križ.

O sladki, sveti križ!
Mazilo ran skelečih,
Tolažba ur bolečih
Si sladki sveti križ;
Ko se na zemlji trudim,
Se truden v zemljo zgrudim,
Ti upe mi budiš.

Bogáti sveti križ!
O solnca veličastvo,
Vseh milostij bogástvo,
Bogáti sveti križ;
Naj žarek tvoj povžije
Vse moje hudobije,
Ti v spravo mi stojiš.

Ti ljubeznivi križ!
Če sam bojujem boje,
Veselje ti si moje,
Ti ljubeznivi križ;
Ti zvezda si v ptujini,
Pomoč mi ti jedini,
O sveti križ, deliš.

Predragi sveti križ!
Ne ločim se od tebe,
In te ne dam od sebe,
Predragi sveti križ;
Stojiš, ko vse se máje,
Ko gine vse, najslaje
Nam sveti križ blestiš.

Kedaj, o sveti križ,
Boš tudi tu Slovence
Budil iz zmot in sence,
Kedaj, o sveti križ?
Jaz upam, kmálo, kmálo
Boš znamenje tu stalo,
Slovence da vzbudiš!

(Dalje.)

Judita.

(Roman. — Spisala Pavlina Pajkova.)

(Dalje.)

VIII.

Potekali so dnevi. Pričakovanega gosta ni bilo na gradič. Judita ni popraševala po njem, pozabila je skoro, da je imel priti. Mačeha je bila zavoljo tega silno čemerna, a Juditi ni povedala, zakaj ga še ni. Toda bolj, nego bravoto odlašanje, vznemirjala jo je nepričakovana

izprememba na Juditi. Dan za dnevom se ji je Judita bolj odtujevala, ni več ž njo govorila o tem in onem, kakor prej, ni je prosila pojasnila v zamotanih vprašanjih. Kadar je mačeha po stari navadi s skeptiškim prezirom tožila o svetu in o ljudéh, poslušala jo je Judita brez zanimanja, le še zaradi vljudnosti.

Mačeha je izprevidela, da je pri koncu njena vsemogočna vlada nad dekletom. A ni se hudovala, pustila jo je, da misli in dela po svoji volji. Védla se je, kakor da bi ji bilo vsega le malo skrb. Mislila si je, če jo sedaj pusti pri miru, bo napad o priliki tem močnejši. Zvedela je nekoliko od nje same, nekoliko pa od postrežnice, stare, preproste ženice, ki jo je bēda prisilila v to službo, da Judita že dalje časa občuje z ljudmi, in da večkrat zahaja v rodbino domačega učitelja. Mačeha je dobro vedela, da je bilo to krivo prečudne izpremembe. Juditine knjige, ki so ji bile poprej najljubše razvedrilo, ležale so zaprašene na polici. A zapazila je na mizi druge knjige, ki jih je Judita nekod dobivala, in kakor je vse kazalo, tudi pridno čitala. Našla je na mizi tudi slovensko slovnico in čitanko. In pa Judita sama! Je-li to bilo tisto bledo, plašno, odurno dekle, ki je nepremakljivo po ure in ure čepelo pri knjigah, ali pa ob nogah duhobolnega očeta, ter se ž njim zabavalo z brezmiselnimi, zmedenimi pogovori? Tudi sedaj se njeno lice ni še strinjalo s cvetom njenih let; tudi sedaj se ni nikoli nasmehnila, toda njena resnost je bila izgubila ono odurnost, ki ji je dajala nekaj divjega. Plašljivost in boječnost, ki sta bili krivi, da je tako dolgo slepo služila mačehini volji, izpremenili sta se v neomajno trdnost. Judita je še bila zamišljena, kakor nekdanj, a iz očí ji ni sijal obup. V njeni zamišljenosti je bilo sedaj nekaj milo-otožnega. Njena duša je koprnela po nečem, česar bitje je slutila, a ni mogla razumeti. Sploh vse na nji je izdajalo lokavi opazovalki, kaj se ji vrši v duši in srcu. Bila je prepričana, da je dekle za njo izgubljeno — pa kaj dekle, kaj je mačehi bilo za Judito, želela si je le njenega velikega imetja, ki o njem Judita nič ni vedela. Iznebiti se starca in Judite, to je bil njen smoter. Hotela je Judito duševno ugonobiti, saj je vedela, da z dušo ugonobi tudi telo. In sedaj? Marsikdo bi bil obupal, a mačeha ni obupala,

Viljem in Judita sta se često videvala. Viljem jo je bil seznanil tudi z domačimi. Učiteljeva rodbina ni bila velika. Najstarejša hči je bila že omožena v trgu. Poleg očeta učitelja, njegove dobre in skromne žene, bila sta pri domu še Viljem in jedna hči, ki je bila dve leti starejša od njega. Toda dvaindvajsetletno dekle je bilo nesrečno že od rojstva, bilo je gluho-nemo. Zato se je mogla le malo vdeleževati Juditinih posetov. Vendar jo je prijateljska vez združila z Judito. Marička je bila krotka, mila, pobožna; na njenih ustnaih se je vedno zibal prijazen smehljaj, kakor da njeno srce ne pozna drugega nego radost in veselje. Le kadar ni mogla komu postreči, ker je bila gluhonema, tedaj je postala otožna. Čutila je, da je v nad-

lego svojim dragim. Judito je globoko ganila ta miloba in prečudna udanost. Marički pa se je tudi v srce smililo blede, zapuščeno dekle. Sočutje ju je družilo in vezalo vedno tesneje.

„Kako je le to, da je vaša sestra vedno tako vedra in zadovoljna?“ vprašala je Judita Viljema.

„Kako? Marička veruje. Četudi gluhonema, našla je vendar svojega Boga. In Bog je Bog ljubezni in tolažbe.“

„Da, vera, vera, draga Judita“, oglasil se je učitelj, ki je slišal pogovore, „ona je jedino pribežališče v nadlogah življenja. Brez vere je človek trohel čolnič, ki ga mečejo valovi sem-tertje, dokler se ne razbije ob pečinah. Oj, kako je mene zgrabil obup, ko sem zapazil, da je moje dete — gluho-nemo! In to najbolj le zaradi tega, ker moja vera v Boga in njegovo previdnost tedaj še ni bila trdna. Veroval sem tudi tedaj, a le bolj po zunanje. V srcu mi vera ni živela. Ali naj povem, kako se je vse zgodilo? Dobro!“

Marička je bila lepo, zdravo dete. Ker je bila Anka, naša prvorojenka, živa podoba matere, veselilo me je tembolj, ko sem našel, da ima Marička moje poteze. Dete je rastlo in se razvijalo, in jaz sem je ljubil in negoval, kakor še nič do tedaj na svetu. Ko je bila pol leta stara, tedaj, ko navadno zdravi otroci začno opazovati in se zanimati za to, kar se okoli njih godi, tedaj mi je začelo postajati vedno tesneje pri srcu, in temne slutnje so me obšle.

Nekega dné, ko je Marička sladko spavala, pridrl je veliki sosedov pes v sobo in začel na ves glas lajati. Bil sem z otrokom sam v sobi ter sem popravljaj šolske naloge. Tako sem se prestrašil, da mi je pero padlo iz rok. Skočim kvišku in hitim k otroku, da ga utešim, ker sem bil prepričan, da se je moral vzbuditi in preplašiti. Toda kako sem se začudil, videč, da je Marička mirno dalje spančkala! Drugikrat o grozni nevihti je treščilo v našo hišo. Otrok je bedel, a niti mignil ni, a mi smo bili od silovitega treska vsi omamljeni in nekaj časa na pol gluhi. Takrat sem do cela spoznal, da je Marička gluha in da bode tudi nema. Obupal sem. Hudoval sem se nad krivično in brezsrčno usodo in želel otroku smrt. Dete je nekaj mesecev pozneje res zbolelo, nevarno zbolelo, da smo vsak trenutek pričakovali smrti. In ko se je že borilo s smrtjo in je žalostno obračalo vame ugašajoče oči, kakor bi hotelo reči: „želel si, da te zapustim, sedaj pojdem“, oglasila se je v meni vest, a še bolj nego vest, oglasilo se je očetovsko srce, kakor nikoli poprej. „Ne umri, ne umri, hčerka moja“, zaplakal sem in padel na kolena, „bodi še taka sirota, da le živiš, da te le smem pritiskati na svoje srce.“

O Bog, o Bog, pusti mi moje dete“, vzdihnil sem iz globočine svoje duše s poprej neznanim zaupanjem. In Bog mi jo je pustil, in ona, četudi nema in gluha, bila mi je doslej večje veselje, nego oba moja zdrava otroka.

In od onega časa sem mnogo bolj živo veroval in ljubil sem Boga, ki me je bil uslišal. In to, Judita, je skrivnost vere. Jeden trenutek groze in strahu nas privêde mnogokrat bliže Bogu, kakor vse premissljevanje in učene knjige.“

Judita ni odgovorila. Nema, s povešenimi očmi stala je pred njim. Nenadoma je ovila roke staremu možu okoli vratú in bridko zajokala.

„Zakaj se jočete, Judita?“ zakliče Viljem sočutno.

„Vašega očeta prigodba me je ganila“, reče Judita tiho, kakor da jo je že sram te slabosti.

„Moja pripoved da bi vas bila tako ganila!“ odvrne stari mož z dvomečim glasom in ji tolažeč pogladi lase s čela; „mislim, da ni tako. Le srce, ki samo trpi, more ptuje bolesti tako živo občutiti. Vi menite, da se jočete zaradi Maričkine usode ali pa mojega prestanega trpljenja, a zdi se mi, da so vam te solze že dolgo težile srce, in moja pripoved vam jih je samo privabila na dan.“

Taki pogovori so bili navadni v učiteljevi hiši. Nalašč so navajali pogovore na take stvari, da bi Judita bolj in bolj pozabila svoje mračne nazore in spoznala tolažbe polno krščansko vero. Tem pogovorom se je pridruževal tudi še gospod župnik z mirno, jasno, prepričevalno besedo. Judita je rada zahajala v to družbo. Željno je poslušala pogovore. Ni mogla vsega verovati, vendar nikdar ni ugovarjala. Njen duh je že bil izgubil nekoliko prvotne upornosti. Zato pa so jo tudi vsi ljubili in so kolikor možno ljubo in prizanesljivo ravnali ž njo.

Viljemu je pošel čas, in vrnil se je v prestolnico. Judita mu je še poprej morala zvesto obljubiti, da bo tudi poslej zahajala v domačo hišo, četudi njega ne bo.

Res, da je z mladostnim, živahnim Viljemom družba izgubila tako rekoč svojo dušo, a zato se je vedno govorilo o njem. Njegovih pisem se je vse veselilo. Tudi Judita je vedno že težko čakala novega lista, saj se je spominjal Viljem tudi nje, sedaj z vprašanji, kako se ji godi in kaj dela, sedaj s prisrčnim pozdravom.

Prešla je zima, pomlad je začela svoje milo vladarstvo. Juditina mačeha je imela že nekaj dnij veliko opravka pod streho. Premetavala je zaboje, zračila zaduhle kovčege. Nekega dne po nenavadno dolgem ropotanju na podstrešju stopi nenadoma v Juditino sobo, nekaj zarjavelega v roki držeč.

„Glej, kaj sem našla pod streho!“

Judita se ozre in reče začudena: „Samokres!“

„Da, star samokres. Ta samokres ima svojo zgodovino, ki utegne tudi tebe zanimati.“

Judito, ne da bi vedela, zakaj, spreleti tajna groza ob pogledu smrtnega orožja.

„S tem samokresom si je hotel tvoj oče dvakrat vzeti življenje. Prvikrat, ko so ga zgrabili kot vodjo nihilistov, mu je izpodletelo; drugikrat sem mu pa jaz zabranila. Bilo je tedaj, ko so mu pokopali ženo, tvojo mater. Še danes obžalujem, da sem mu iztrgala samokres iz rok, prav tedaj, ko ga je bil na sence položil, da bi sprožil.“

„Obžalujete? Kaj vendar govorite!“ zavzame se Judita. „Kako more človek obžalovati blago, človekoljubno dejanje?“

„Obžalujem, ker s smrtjo bi bil rešen dolgoletne neozdravljive bolezni, zavoljo katere je sam potem toliko časa trpel, in ž njim ti, a posebno še jaz.“

„Oče ni meni nikoli nič žalega storil“, odvrne Judita s trepetajočim glasom. „saj je bil vedno z menoj dober in mil. A da ste mu zabranili samomor, povrni vam —“, obstala je sredi stavka. Na jezik ji je že prišlo ime tistega, kateri plačuje in kaznuje dobra ali slaba dela, kakor so trdili njeni prijatelji, a premislila si je, pomislila trenutek, nato pa pristavila zmeteno: „Povrni se vam stoterikrat! Obvarovali ste ga s tem velikega zločina.“

„Zločina? Kako to meniš? Svojega bližnjega usmrtiti je hudodelstvo, ker do življenja drugih nimamo pravice: a uničiti, kar je naše, popolnoma naše, do tega, menim, imamo vso pravico.“

„Ni res“, prereče ji dekle, „samomor je nedovoljen in je hudodelstvo. Življenja si nismo sami dali in nimamo pravice sami si je vzeti. Le on, ki nam je vdahnil življenje, ima tudi pravico ugasniti je!“

„In kdo je ta mogočni ‚on‘, ki ima čas in veselje dan za dnevom milijonom in milijonom prižgati in upihniti življenja luč?“ poroga se mačeha.

„Sama še prav ne vem, a gotovo biva nad nami mogočno bitje, ki vlada zemljo in nebesa“, odvrne Judita v zadregi. V srcu je že čutila bivanje tega bitja in dan za dnevom je bolj verovala v Boga, a ko bi jo mačeha dalje izpraševala o tem, ne mogla bi ji morda odgovoriti.

„A, to je torej sad tvojega novega prijateljstva s kmeti?“ zavrne jo mačeha osorno. „Skrajni čas je, da se temu napravi konec.“

To je rekla z glasom, da je Judito pretresel mraz. Sedaj naj bi popustila občevanje z milimi, dragimi prijatelji? Ne, nikdar!

Mačeha je takoj uganila, kaj se v njeni duši godi. Zato se ji je zdelo pametneje, o tej stvari sedaj ne dalje govoriti.

„To pa lahko ohraniš za spomin na očeta“, reče na to in položi samokres na mizo.

„Prežalosten bi bil zame tak spominek“, odvrne Judita. Borila se je s solzami. Tako bridko jo je zadelo, kar je videla in čula. Obrne se od usodnega orožja, kakor da ga neče niti videti. „Ne potrebujem takih spominkov nanj, saj v srcu hranim najblažji, najmilejši spominek: ljubezen, ki sega onkraj groba.“

Mačeha se prisiljeno nasmehne ter zaničljivo ponovi: „Onkraj groba? Sicer pa, kakor hočeš“, pristavi z navidezno malomarnostjo. „Dovolila boš pa vendar, da ga za nekaj časa tukaj obesim, dokler ne najdem primernejšega kraja.“ Rekši vzame orožje z mize in je obesi na žrebelj ne daleč od Juditine postelje. Ko bi ji je bila pred pol letom pokazala, imelo bi bilo drug učinek, mislila je sama pri sebi, in malo da ni zaškripala z zobmi. Vendar je še vedno upala, da ni prepozno.

IX.

Judita ni povedala prijateljem, kaj je rekla mačeha o njih, in kako se boji, da ji ne bi branila pohodov. Ni jih hotela užaliti, zakaj mačehino zaničevanje bi jih gotovo bolelo. A neko globoko žalje se je polastilo ubogega dekleta, ki ni ušlo skrbni učiteljevi rodbini. Sočutno so jo izpraševali, kaj se je zgodilo, a ona jim ni hotela povedati. Omenila je samo, da ji je življenje na strani ženske, katero bi morala spoštovati in ljubiti, od dné do dné neznosnejše. Zastonj so ji prigovarjali, naj bode pogumna in vstrajna, saj ne bo ostala vedno pri mačehi; zastonj se je Marička s svojim nemim, a toli zgovornim pogledom in ljubkovanjem trudila, da bi odgnala otožnost, ki je morila prijateljico. Judita ni več mogla biti vesela. Vedno bolj se je zatapljala v turobne misli.

Mačeha je ni več osorno grajala radi njenih znancev, le obraz je namrdala, kadar jo je videla pripravljeno za odhod, češ, le zahajaj v to družbo, saj bode skoro tudi to nehalo.

Nekega večera, ko pride Judita precěj pozno domov, zasliši iz obednice zamolklo govorjenje. Judita se začudi. Odkar so ji pogrebci odnesli dragega očeta k zadnjemu počitku, ni prestopila še praga nobena ptuja noga. Nehoté se ji noga ustavi pri vratih. Glas mačeha je pobijal drug glas, ki ji je bil popolnoma neznan. To ji je bilo dovolj. Odšla je v svojo sobo, četudi je bil že čas za večerjo, misleč si, da jo mačeha že pokliče, kadar bo treba.

Ni dolgo čakala, in mačeha jo je poklicala. Šla je v obednico. Mačeha ji predstavi ptujca.

„To je moj brat, o katerem sem že večkrat govorila s teboj“, dejala je, prijela Judito za roko in jo vèdla h gostu, ki je sedel za mizo. „Upam, da bodeta prijatelja. Moj brat bo namreč odslej v rodbini.“

Bradat mož, staričav, čokat, zabuhel, z zopernim obrazom in zanemarjen vstane izza mize ter gre Juditi naproti. Podá ji široko okroglo roko in reče z grgrajočim, nejasnim glasom, kakoršen je lasten ljudem, katerih grlo je vedno suho:

„Bodi mi pozdravljena, mile mi sestre lepa pastorka! Stara in grčava je sicer moja zunanja skorja, a srce je še mladostno in še zna ljubiti take dražestne stvarce!“

Juditi je udaril v nos duh po vinu in žganju. Samo za hip se je ozrla nanj, a potem je takoj pobesila oči pred njegovim pogledom, kakor jih pobešamo pred tem, kar žali našo nežnočutnost, in odskočila je nekaj korakov nazaj.

„Midva ne bova nikoli prijatelja“, reče odločno in se prestrašena ter prebledela obrne k mačehi, kakor da jo hoče vprašati: kakšen človek je to?

„No, no, če ne prijatelja, . . . prijatelja“, zasmeje se ptuji mož, „a vendar dobra znanca, vsaj taka, da se drug o drugem ne bodeva preveč dolgočasila.“

Mačeha jo pomenljivo pogleda, češ, ali ti nisem povedala, da moj brat sam na sebi ni prikupljiv, in te prosila, da potrpi ž njim?

Sedejo k mizi. Juditi je bila silno neprijetna nova družba. Molčé je sedela, lačna je bila, in vendar ni mogla jesti. Pogovor mačeha in novega gosta se je sukalo o osebah, katerih Judita še poznala ni. Brž, ko se ji je videlo, da lahko gre, ne da bi bila neuljudna, vstala je in šla v svojo sobo.

Ko ona dva ostaneta sama, spogledata se. „Lepo trmoglavko si vzgojila“, zasmeje se gost, a ta smeh je imel v sebi nekaj zbadljivega, očitajočega; „ta nama bo še delala preglavico!“

„Vzgojila?“ ponovi ona pikro; „ko bi jo bil videl pred malo tedni, pritrtil bi mi bil, da je moja dolgoletna in trudapolna odgoja obetala najlepših sadov, kakoršnih sem si le mogla želeti. A neko znanje za mojim hrbtom jo je meni odtujilo in mi mahoma skazilo ves načrt.“

„Pa da nisi mogla ti s svojim že od nekaj znanim darom za zvičajne spletke tega zabraniti?“ začudi se on neverno. „Pisarila si mi vedno, da jo imaš popolnoma v oblasti, da si jo za vse čase otrovala. Judita, pravila si, vsled tega črti sebe, črti ves svet, naveličala se je živeti in, če ji nezadovoljnost ne uniči

itak slabotnega življenja, bode tvoja skrb, dejala si, da jo pokonča obup.“

„In kar sem ti pisala, bilo je tudi resnica, in prepričana sem, da bi Judita že davno trohnela na strani svojega očeta, ko bi mi ne bila kleta usoda prekrižala načrtov.“

„A jaz ne vidim na njej niti sence kake brezupnosti, pač pa trmoglavost in železno neupogljivost“, začudi se on. „In da bi njeno življenje bilo slabotno, tega celó ne vidim. Povem ti, da bo treba na njeno smrt še prebito dolgo čakati, kar meni nikakor ne godi. Midva pojdeva pač pred njo rakom žvižgat in ribam pet, če ji sama ne pohitiva na pomoč. Ali ne misliš tudi ti tako, lepa starka?“

„Ne šali se s tako resno in važno zadevo“, pokara ga ona; „svetuj rajši, kaj je storiti. Dekle bo imelo sedemnajst let, in samo do njenega osemnajstega leta je bilo meni izročeno njeno imetje. A ti veš, da se je to imetje v teh sedemnajstih letih skrčilo za več nego dve tretjini. Kakó naj se opravičim, kadar bodo tirjali od mene račun?“

„Za več nego dve tretjini? Od stoindvajset tisoč gotovega denarja si zapravila že dve tretjini? Kaj si vendar delala ž njimi?“

„In to še poprašuješ? Kdo je leta in leta podpiral našo sveto stvar, da ni propala? In pa, ali si že pozabil, koliko tisočakov je splavalo v tvoje nenasitno grlo!“

„E, starka, kar sem pa jaz med tem zate storil, bilo je pač vredno borne podpore. Jaz, tvoj zakonski mož, moral sem leta in leta molčati in mirno prenašati, ko se je moja žena spustila pod nov zakonski jarem. Hej, lepa starka, da sem bil tak osliček, ponižen in potrpežljiv, kakor more le osliček biti, to tudi ni majhna reč!“

„Môlči, mehkuž!“ zakriči ona in se preplášena ozre okoli, ali ju ni kdo čul. „Zakaj nisi šel z menoj v prognanstvo? Kdo ti je branil? Jaz gotovo ne! Ko so prišli skrivni redarji preiskovat našo hišo, izginil si kakor polh v varno zatišje; ti, mož, ti, ki bi se bil moral postaviti v bran za naše pravice! Zbežal si, a tvojo ženo so vkovali v verige in gnali jo v prognanstvo, mene, ki sem le zavoljo tebe šla med nihiliste. Še poprašal nisi nikdar po meni, da te ne bi junaka zasledili in poslali za slabotno žensko v Sibirijo! Šele tedaj, ko mi je bil na ponudbo bogat, pa bolan mož, in sem te vprašala za to, šele tedaj si se odzval. Povšeči ti je bil bogat, pa bolan mož, češ, bolnik umrje, bogata za njim bo pa žena in pa žene — živi mož! Jaz sem se žrtvovala naši sveti stvari v prid, ti si pa prodal ženo za svoje grlo! Kaj tebi naša stvar!“

„No, no, kar je, je, in kar je bilo, je bilo; nezdravo je pogrevati jedi! Saj sva zopet zdru-

žena, preljuba moja boljša polovica! A nekaj denarja je vendar še ostalo, kakih trideset, štiri-deset tisoč, kaj ne? Nu, kajpada, saj sem vedel!“ in začel je zadovoljno cmokati z jezikom. Bil se je namreč po stari navadi zopet do dobra napil. „Nu, nu, ni sicer mnogo, a vendar dovolj za brezskrbno bodočnost. Kaj pa z dekletom, kako naj se ga iznebiva? Ali naj jo vzameva s seboj čez morje?“

„Ne pojde z nama!“

„A jaz mislim, da bi jo tako najlože spravila s pota. Plesati bi morala po najini piščalki, a jaz bi že tako piskal, da bi se lepa tvoja pastorka skoro, skoro upehala do smrti — —“

„Ne, ne, tega ne! To bi bilo zaman!“

„Dobro! Iznebiva se je torej med potom! Le meni pripusti to nalogo! Če sem bil nekdaj osliček, dokažem ti sedaj, da me je čas pre-stvaril v moža, kakor se spodobi. Jeden neopazovan trenutek na ladiji, jeden sunek, in valovi se sklenejo nad njo, in néma bo na veke —“

Žena se zgrozi. Nekaj človeškega se je vzbudilo v njenem srcu. Bila je zavrženo bitje, vendar jo je pretreslo, ko je mož s hladnokrvno vsed-njostjo razkrival svoje mračne načrte. Želela je Juditi smrt, a najljubše bi ji bilo, ko bi Judita sama pretrgala nit svojemu življenju.

Dolgo sta se posvetovala ljubezniva zakonska in ugibala, kaj in kakó. Naposled pa je mož utihnil. Vinski duhovi so ga premagali, in zaspal je. Ona je pa še dolgo čula, zatopljena v temne, črne misli.

Bilo je drugo jutro. Judita je bila zgodaj vstala in si je urejala lase. Odkar je zahajala med ljudi, ni več puščala, da bi ji lasje neredno viseli črez tilnik, ampak jih je spletala v dve debeli kiti. Mačehi to ni bilo všeč, zato je Judita nikdar ni nadlegovala.

Kar se odpró vrata, in mačeha stopi v sobo, ne da bi se poprej oglasila, kakor je sicer vselej storila. A kar je Judito še bolj nego to osupnilo, mačeha je privlekla za seboj velik kovčeg. Sredi sobe ga je odprla in z rutico brisala iz njega smeti. „Določila sva z bratom“, dejala je nato, „da se povrnemo v domovino. Jutri ali pojutrišnjem odpotujemo. Deni vse svoje reči tu noter ter pripravi se za odhod!“

„V domovino odpotujemo? Na Rusko?“ zajecjljala je Judita kakor v sanjah in sesedla se na stol.

„Na Rusko, da, v tvojo in tvojega očeta domovino in tudi mojo“, odgovori mačeha mirno in se na Judito niti ne ozre. „Dovolj dolgo smo tavalili brez mirú po svetu. Bolezen tvojega očeta je bila kriva. A sedaj je oče mrtev. Mene srce žene v domače kraje, v rodno zemljo.“

„Jaz nimam domovine“, odgovori Judita zamolklo. „Moja domovina je tam, kjer mi počiva oče, in od todi ne pojdem; ne, ne pojdem!“ in zaihti.

„Ti pojdeš, kamor pojdem jaz“, odvrne mačeha trdo in odločno, „ker ti nimaš svoje volje, dokler si v mojem varstvu. K letu boš polnoletna in tedaj se lahko povrneš sem, ako te mika; dotlej pa bodem jaz ukazovala. Kar se pa tiče spomina na očeta, spomin pojde s teboj, in nihče ti ga ne more vzeti, ko bi romala do konca sveta. Da bi pa za pest prahú ostajala tukaj, o tem ni vredno govoriti.“

„Ali smem še jaz stopiti v to deviško svestišče?“ oglasi se nekdo pri poluzaprtyh vratih, in prikazal se je med vrati mršavi obraz Juditi tako zoprnega gosta. Ni čakal dovoljenja. Stopil je v sobo in se zelo oblastno vèdel v njej.

„Prijazno sobico imaš res, Judita“, reče, gledaje po sobi, „pa ta razgled — veličastno! Bojim se, da v svoji novi, oziroma stari domovini ne boš videla nič podobnega. Pusta in dolgočasna je ondu narava, prebito dolgočasna! Raca na vodi! kaj pa tu visi? Samokres! Samokres v dekliškem hramu, kjer je navadno le ogledalo! A zdi se, žal, da ni več za rabo. Poskusimo!“ Potegnil je izza pasa torbico s strelivom in nabil samokres.

„Glej, glej, dá se nabiti“, mrmra bolj sam zase, „poskusimo še, koliko je vreden!“

Pomeril je s samokresom proti odprtemu oknu. Glasan strel je stresel hišo, da so zaklopotala okna, in potem se razlegal po krajini.

„Izvrstno!“ vskliknil je s smehom. „Tega prijatelja vzamemo s seboj na pot. Kdo vé, za kaj bo še dober! Brez samokresa itak nikoli ne potujem. A svojega sem predvčeranjim pustil v kupeju. Ostalo mi je le še strelivo v torbici. Dobro, da sem sedaj tega-le našel. Takoj ga nabijem še jedenkrat, da bode pripravljen, kadar bi ga potrebovali.“

In zopet je nabil samokres. Žena je med tem čepela na tleh pri kovčegu in dala si opraviti s ključavnico, kakor da ji ni mar, kar je gost govoril in delal.

Judita je pazno gledala, kako je gost ravnal s samokresom, in oči so ji žarele. Nekaj se je v nji godilo, kar je svedočila njena razburjenost.

Mačeha vstane.

„Kakor vidim, Sergij, tvoje nekdanje veselje za samokrese in puške te še ni minulo. A v svojem ognju si pozabil, da motiš Judito pri jutrnji toaleti. Ali ne vidiš, da je le na pol počesana?“

„Saj res! O, potem prosim, oprostí, takoj grem!“

Obrnil se je in odšel, nabiti samokres pa je pustil kakor iz pozabljivosti na mizi.

„Takó, Judita, pospravi še danes svoje stvari, da jutri pošljemo vsó prtljago na kolodvor!“ reče mačeha in zapre vrata za seboj.

Čez kake pol ure vrne se v Juditino sobo.

„Ná! Prinesla sem ti zajutrek. Pa kakor vidim, še premaknila se nisi ta čas“, pristavi nevoljna, videč, da Judita sloni na stolu, kakor jo je zapustila. „Le kujaj se, le, ko vendar veš, da ti nič ne pomaga! Vsako dekle tvojih let bi bilo veselo, da za vselej obrne hrbet temu bornemu gnezdu. Kakšen užitek pa imaš tukaj? Da se popolnoma pokmetiš ter pred časom duševno in telesno postaraš? A na Ruskem bo vse drugače. Jaz imam tam mnogo znancev, in prva skrb mi bo, da te povèdem med svet. Stara si že dovolj!“

„Med svet me bode te vodili?“ poroga se Judita, prebudivši se iz neke duševne otrplosti. „Ali ste že pozabili, koliko lepega in dobrega ste mi povedali o svetu?“

Mačeha si ugrizne ustne.

„Med svetom in svetom je velika razlika! Pa kaj bi se pričkala s teboj, ki si še na pol otrok! Izpij kavo dokler je še gorka, potem pa na delo!“

Obrne ji hrbet in odide.

Judita je vsa v čudu strmela za njo. Kaj naj sedaj začne? Ali naj gre za tema človekoma, ki sta ji tako omrzela? K prijateljem pojdem, mislila si je, in poprašam jih za svet. Zajutrnka se niti ne dotakne in tudi kovčeg pusti, kjer je bil. Ven, ven, če ne jo zaduši! Hlastno prime za kljuko, a vrata so bila — zaprta.

Obrne se k oknu. S kalnim pogledom premeri, ali bi mogla skočiti doli. A globok prepad je zijal pod njo. Ali naj zakliče? A kaj bi ji pomagalo klicati ven v samoto?

Popolnoma zapuščena je tedaj na svetu! Še od prijateljev se ne bo mogla posloviti, niti od gomile, ki je v njej počival oče!

Mračnega obupa noč jo objame, navzlic jasnemu, solnčnemu dnevu, ki se ji smehlja iz odprtega okna. Prijazno je solnce sijalo na duhtečo zemljo; ptički so se radovali pomladanskega jutra, polnega vzduha in milobe; lahkotno se je drevje zibalo in sipalo belo cvetje na mehko trato. Oh, zakaj, zakaj je vse okoli nje tako srečno, tako veselo, le ona tako nepopisno nesrečna?

„O, priroda je neizprosna, priroda me sovráži!“ reče bolestno in se obrne od okna.

Kovčeg ji je porogljivo zijal nasproti. Opo-minjal jo je trde dolžnosti. Zopet se vrne k oknu. Zamakne se iznova v lepo krajino. Pred osmimi meseci je gledala te kraje z nekom drugim, čegar spomin ji je tako mil. On ji je

kazal na neko bitje nad prirodo, ki vé za naše boli ter ima usmiljenje z nami. Oj, kako je on živo veroval! O vera, vera, prisijaj tudi v mojo mračno dušo! Teši me vsaj, če mi ne moreš pomoči! In hrepeneče se je ozrla v nebo. A kaj? Če biva tam gori Bog — in vse mi govori, da res biva — kaj bo z menoj, ki sem ga tako dolgo uporno tajila in sem ruvala iz srca vero nanj? Skrivna groza jo prevzame. „Viljem, Viljem!“ zakliče brezupno, kakor da bi jo mogel čuti in ji prihiteti na pomoč. Nato se vrže na stol in z rokami pokrije prepali obraz.

Kako dolgo je Judita tako žedela, sama ni prav vedela. Ko se je vzdramila, jelo se je že mračiti. Kave ni bilo več na mizi, pač pa je na treh krožnikih čakal že mrzli obed. Nekdo je bil tedaj med tem zopet v nje sobi, a ona tega ni čula. Je-li spala ali bila nezavestna?

Hotela je vstati; a brez moči morala se je opreti ob mizo. Bila je še tešč, a ni čutila gladú, pač pa silno utrujenost. Kar se je z roko zadela ob nekaj trdega. Bil je samokres. Hitro ga pograbi in pritisne na srce. Ti boš moja rešitev, zašepeta, in oko ji zažari. (Konec.)

Poštenost in pravica.

(Spisal Dragutin.)

Po čemer je toliko časa hrepnela, po čemer je vpila, odkar je vzrastla v krepko in lepo dekle, vsaka njena čutnica in vsaka njena mišica, po čemer jo je gnalo nemirno srce, to je dosegla.

Dosegla je svoj vzor, svojo srečo, svoja zemška nebesa: našla je osebo, katero ljubi.

Sedaj pa se čuti srečno, da bi ne zamenjala z nobenim smrtnikom. Prazno, brez smotra, jednolično dolgočasno so ji potekala leta in leta . . . nihče se ni menil za njo, nihče ni želel njenega prijateljstva, njene pomoči, njenega sveta. Sama samcata kot skala sredi morja je stala med svetom, ki je hrumel, šumel in bobnel ob njej, ne vprašaje je, ne oziraje se na njo . . . kakor bi je ne bilo. In vendar, kako je želela postati komu važna, zanimiva, neobhodno potrebna! — Kako rada bi se oklenila duše, o kateri bi bila preverjena, da ji brez nje ni cele sreče! — A ni je bilo . . .

Ko sta ji umrla oče in mati v istem tednu za nalezljivo boleznijo, štela je menda sedemnajst let. Prav tedaj je končala višjo deklinško šolo. Sama je ostala na svetu; bratov in sestrá ni imela, sorodnikov pa ni poznala. Oče se je bil priselil pred tridesetimi leti v mesto z dežele, oženil se proti volji svojcev z njeno materjo, skromno šiviljo; poslej so se vse zveze potrgale, ostali so le nase navezani, in sedaj je bila i ona samasvoja. Stariši ji niso zapustili skoro ničesar razven pohištva. No, ona ni obupala. Bila je pogumna in odločna deklica, ki je, zaupajoč v božjo pomoč in svoje znanje, zrla brez bojazni bodočnosti v lice. V svojih šolskih letih je bila marljiva, naučila se je klavirja, francoščine, laščine in umetnega vezanja. S tem si je sklenila služiti kruha. In iskala si je službe.

Dolgo je tavela brez uspeha, naposled pa je dobila po priporočilu svojega bivšega kateheta tri družine, pri katerih je poučevala domače hčerke tega in onega, ter si zaslužila toliko, da je imela lepo, čedno stanovanje, lično sobico, vedno dostojno obleko, okusno hrano, pa še nekaj je mogla skoro vsak mesec nesti v poštno hranilnico. Slabo se ji ni godilo. Zdrava je bila, ljudje so jo pošteno plačevali, učenke so jo ljubile in — vest je imela čisto, mirno, zadovoljno.

Tako so minevala leta; imela je dva-, tri-, štiriindvajset let . . . postala je velika, močna, jedra, lepa punica: a zadovoljna ni bila več sama s seboj; ni poznavala da je srečna, zakaj nečesa ji je nedostajalo. Često je bila slabe volje, jezila in togotila se je radi vsake malenkosti, včasih pa se je zasačila pri slabih mislih in željah, da je sama nad seboj preplašena iskala mirú in pomoči v cerkvi.

Sama ni vedela, kaj ji je, po čem hlepi in hrepeni: danes, danes pa je zvedela vse, — tako pravi sama sebi, — in sedaj bi najrajša vriskala in skakala; saj je našla onega, ki bo njen, in ona bo njegova . . .

Vsako opoldne je hitela preko kapucinskega trga in po kolodvorskih ulicah domov k obedu, katero ji je pripravljala stara ženska, stanujoča poleg njene sobice. Vsako opoldne pa je srečavala že pol leta velikega, lepega gospoda, malih, črnih brk, kodravih lás, temnih prijaznih očij in ponosne hoje. Dočim je šla ona proti kolodvoru, prihajal je on od nasprotne strani vedno ob istem času, da sta se srečala skoro vedno pred isto hišo, ob istem voglu. Tega srečavanja sta se oba tako navadila, da sta natančno vedela, koliko je ura, koliko se je kdo

Glas vil.

Miróben mrak,
Tišóben zrak,
Nad zémľjo se razpénja.
In v temni noči pisan trak
Na nebu se pripénja.

In nad goró
In nad vodó
Se lúčice iskríjo;
Le véše begajo z nočjó,
Počítka si želíjo.

Iz svetlih čed
Že mesec bled
Na tužno zémíjo gleda;
Pričenshi starka pripoved,
Za ogenj svetli seda.

In jata sov
Hiti na lov,
Že čuk na hruški čuka;
Zapuščá jazbec skalni rov
In že na prósto kuka.

In glas se vil,
Začuje mil,
Pojó na Kamni góri
Kot zdaj, glás ní še tužen bil,
Le čuj, kakó se ori:

Kdor rodu čast,
Domovju last
Z mogočnim mečem brani,
Več let, kot stati more hrast,
V spominu rod ga hrani.

A kdor lovit
Ljudi, morit
Na ptujó zemľjo hódi,
Naj hódi volkodlak ga pít,
In dom proklet mu bódi.

Prelita krí
Se ne shladí,
Doklér se ne maščuje;
Če v živih krivca ne dobí,
Potomcem biva húje.

Ne vprašaj kdó,
Zakaj tako
Bogovi so sklenili,
Zakaj da ljudstvo so samó
Sovrágu prepustili!

Slovenec moj,
Kar oče tvoj
Se z mečem je pregrešil,
Ne bo popravil krivde boj,
Še dolgo je ne rešil.

Trpel boš, rod,
Še mnogo tod,
In meč in strel si brusil,
A ptujec bode ti gospod,
Gorjá boš mnogo skusil.

Pa če teptat
Katerikrat
Sovraga v te ne bode,
Bo dvignil zoper brata brat
Meč bridke ti osóde.

To sklep bogov
Je, da rodov
Broj drugih bo se zmnožil,
A zemľji tvojih bo sinov
Sovrág ozemlje zóžil.

(Dalje.)

Judita.

(Roman. — Spisala Pavlina Pajkova.)

(Konec.)

X.

Prišla je lepa pomladanska mesečna noč. Tihota je objela grad, vendar je iz te tihote sedaj pa sedaj odmevalo zamolklo ropotanje, kakor da valé po veži težke zaboje.

Judita je čula in vedela, kaj to pomenja. Za odhod se pripravljajo. Skoro pridejo tudi po njeno prtljago, a ona ni ničesar pripravila. Hitro zapre kovčegov pokrov, kakor da je že vse pospravljeno, da ne bo prepira, ko zopet pride mačeha v sobo. S povzdignjenimi rokami jo bode prosila vsaj za pol ure, toliko, da se poslovijo od očeta. Ne, od očeta se ne bo več ločila. Na njegovi gomili bo končala mlado, a toli mučno življenje, da ju bo družila vsaj smrt.

Z utripajočim srcem je čakala mačehinega prihoda. Prišla je. A ko je zagledala zaprti kovčeg, in zraven še dežnik, ogrinjalo in majhno Juditino torbico, vse kakor pripravljeno za pot, zmračilo se ji je čelo. Svojim očem ni verjela. Ko pa zagleda na mizi obed še nedotaknjen, začne Judito karati, samo zato, da bi dala duška svoji nevolji. V resnici pa ji je to silno uga-jalo. To je začetek odločilnega prevrata, mislila si je.

„Judita, kaj naj vendar mislim o tvoji trmi?“ reče navidez huda in zavzeta, „ves dan nisi pokusila nič stvarce, opešati ti morajo moči. Premisli vendar, kakšne težave te še pričakujejo na dolgem potovanju! Takšna si, kakor da si prav sedaj vstala po hudi boleznini iz postelje.“

Še to noč ob jedni odpotujemo, tako je prišlo. Le hitro torej se okrepčaj!“

„Pokorna bom, a vsaj pol ure mi dajte, samo pol ure, da se poslovim od očeta! Ali smem iti iz doma?“

„Seveda smeš“, odvrne mačeha prijazno, ker je vedela, da ne more več v trg k znancem, a še bolj, ker je slutila Juditin sklep. „A prosim te, povrni se hitro! Voz je že naročen, in vozni listki so tudi že kupljeni, odpotovati moramo torej gotovo še to noč.“

Judita ničesar ne odgovori. Izpije malo vina, ker se je bala, da bi sicer ne imela moči za izvršitev svojega namena.

Mačeha ji je pomagala obleči se in opazovala vse gibanje Juditino. Videla je, kako je Judita skrivaj vzela samokres z mize in ga vtaknila v žep. Prav kakor si je ona želela. Judita zapusti sobo.

Ko pride pod milo nebo, potegne vase dvakrat, trikrat svežega zraka. Z veseljem začuti, da je zopet slobodna, in lahko ji postane pri srcu, da skoro pozabi, kam jo vede pot.

Dospe na pokopališče. Križ za križem je bliščal v mesečini, trava je šumela pod nogami. Juditi se tesnoba prime srca. Kako otožno je pač pod hladno odejo hladne zemlje! Ali ni premlada, da bi že umrla? Umrje naj prav sedaj, ko je našla prijateljskih src in ko vedno bolj in bolj sluti, da čuje nad njo neko dobrotno, milosrčno bitje!

Počasi je šla po grobovju do očetove gomile. „Oče, moj oče!“ zakliče bolestno, ko zagleda predragi grob, in se spusti na kolena. Roke je pobožno sklenila kakor v verni molitvi, a molila ni, ker ni znala nobene molitve. Samo solzno oko se je dvignilo od gomile k nebu, od neba zopet na gomilo, in v tem nemem pogledu je bila vsa iskrenost in vsa bolest njene duše.

Tedaj se šele prav spomni, zakaj je pribеžala v pozni noči na žalostni kraj. Ali ne, da bi se z očetom združila na veke? Na veke! A kdo ji je svedok, da se bo bedne samomorilke grešna duša združila z dušo ubogega, s trpljenjem očiščenega očeta? In potem, kako se strinja čin, katerega je namerjala storiti, z ono vero, ki se ji je začela porajati v srcu? Če ji je neko višje bitje dalo življenje, kako bi smela z grešno roko pretrgati to življenje? Ali ne bi segla s tem v pravice onega bitja, bitja, ki ima izvestno tudi maščevalno moč? Kaj bo potem ž njo? In kaj porekó prijatelji?

Toda ali naj se vrne domov, ali naj odpotuje z mačeho in z onim strašnim človekom? Ne, ni mogoče! Umrla bi od obupa, in če že mora umreti, umrje naj na grobu svojega očeta!

V glavi začuti neznosno bolečino, megla ji leže na oči in vse misli se zavrté v čudnem

metežu, da ni mogla več ne jasno misliti, ne sklepati. Samó to je dobro vedela in čutila, da mora umreti. Roka je krčevito stiskala smrtno orožje. In ta roka se je dvigala. Že se je dotikal hladni samokres senca, mrzlo, brezčutno! Še trenutek, jeden pritisek in vse bo končano.

Tedaj se ji vrne zavešt. Brž spozna grozo svojega čina.

„Odpusti, moj Bog! Moj prijatelj, Viljem!“ zavpila je in vrgla samokres od sebe. Na tleh se je samokres sprožil, zablisnilo se je, strel je zagrmel v tiho noč. Na grobu je nekaj jeknilo in padlo — —.

Ko je Judita zapustila hišo, gledala je mačeha skozi okno za njo. Slišala je v noči brze Juditine korake, ki so se vedno bolj oddaljevali. Potem pa je šla k možu praviti veselo novico. „Upajva, da se ne vrne več!“ To je bil konec novice!

Prešlo je pol ure, prešla je ura, za njo druga, a Judite ni bilo nazaj.

Naročeni voz je prišel po popotnike. Hitro sta naložila nekaj zabojev in odrinila. Stanovanje sta pustila odprto in v Juditini sobi list zanjo. V kratkih besedah je bilo v njem povedano, da je ne moreta dalje čakati. Na mizi dobi denar za pot. Odpotuje naj torej jutri v ta in ta kraj. A ime ni bilo pravo. Bilo je neznanatno mestece v Rusiji; mačeha in mož pa sta se obrnila čez široko morje v novi svet.

Drugo jutro je čudna novica šla po trgu. Nekaj groznega se je bilo zgodilo. Ko je šel grobokop zjutraj za rana kopat jamo detetu, umrlemu po noči, našel je Judito v krvi ležečo na grobu. Spoznal jo je takoj in tekell v vas, da naznani pretresljivo novico.

Ne dolgo potem je po majhnem pokopališču kar mrgolelo radovednežev, med njimi je bila tudi domača gosposka: župan, župnik, učitelj in drugi. Spoznali so, da Judita še živi. Žila ji je še lahno utripala. Na temenu je imela globoko rano in kri ji je lezla iz nje. Ljudje si niso mogli raztolmačiti, kako in kaj. Da bi jo bil hotel kdo usmrtiti, bilo je neverjetno. A vedeli so, da je zahajala zeló pogosto na očetov grob, a le po dnevu, po noči je ni še nihče videl. Najbrž jo je pri tem obšla slabost, zgrudila se je na tla, padla na glavo in dobila ono rano. Samokresa namreč niso našli, ker je ležal daleč od nje v visoki travi. In to je bila sreča, zakaj sočutje in pomilovanje, katero je žalostna njena usoda vzbudila, izpremenila bi se bila v mržnjo in grozo. Mlada deklica — samomorilka, — kaj takega še niso slišali.

Posvetovali so se, kaj bi počeli ž njo. Třebalo je hitre pomoči, in gradič je bil oddaljen četrll ure. Učitelj, ki je pač največ čutil o pogledu nesrečne deklice, svoje ljubljenske, po-

prosil je župnika in župana, da bi jo smel vzeti pod svojo streho. Dvignili so torej Judito ter jo varno nesli v njegovo hišo, ki ni stala daleč od tam. Na gradič pa so poslali moža, ki naj bi njeni mačehi naznanil nesrečo.

Mož se je vrnil s prečudno novico, da ni našel na gradiču žive duše. Vse kaže, dejal je, da so odpotovali.

Ta novica in pa Juditina nesreča je vzbudila sum, da se gre za hudoben zločin. Zato je župan takoj šel s pričami na grad. Zeló sumljiva se jim je zdela velika razvlaka po hiši. Našli so tudi list, namenjen Juditi. Presodili so, da je lažniv.

Kaj je bilo storiti? Judita je bila nezavestna in hudo bolna. Bog ve, kdaj toliko okreva, da jo bo mogoče izprašati in da bo sploh mogla dati jasen, zanesljiv odgovor.

Ko so tako premetavali po pol praznih sobah, meneč, da se morda še kaj najde, kar bi pojasnilo zamotano stvar, našli so na tleh majhno potno torbico. Spona, ki je vezala torbico na jermen, bila je odlomljena. Bržčas je potnik torbico nevedé izgubil. Ključa ni bilo v nji, zato so jo odprli siloma. Našli so v nji tisočak in več pormenelih listin. Največjo pozornost sta vzbudila dva potna lista. Bila sta za moža in žensko. Ta mož in ženska sta bila Rusa, brezverca, zakonska, a ločena že nad dvajset let. Ni bilo dvoma, da sta bila potna lista mačeha in njenega moža, o katerem je vedela hišina, da je bival nekaj dnij na gradiču, češ, da je brat Juditine mačeha. Odpotovala sta torej brez potnih listov, ker sta ju slučajno izgubila. A kam sta se obrnila?

Zeló so dvomili, da bi bil pravi oni kraj, ki ga je mačeha Juditi v listu naznanila. A ker za nobenega drugega niso vedeli, sklenili so brzojaviti po vsi oni progji, da bi ju prijeli, ko bi bilo mogoče. Toda vse pozvedovanje je bilo zaman.

Ko se je to godilo na gradu, zavezala je dobrosrčna učiteljeva soproga z Maričko Juditi rano, kakor je mogla in znala. V mesto pa so poslali po zdravnika.

Zdravnik je prišel in preiskal rano. Zmajal je resno z glavo. Bila je nevarna. A četudi dekle ozdravi, možne so bile žalostne posledice. Lahko ji otemni razum, lahko izgubi govorico, posluh, sploh bati se je bilo najhujšega.

Toda nebesa so se usmilila nesrečne deklice. Ni umrla in nobenega hudega nasledka ni bilo. Rana se je počasi celila. Dobro je déla deklici posebno ljubezniva, potrpežljiva postrežba.

Prve dni se ni mogla spomniti, kaj se je ž njo zgodilo, zakaj leži v postelji z zavito, bolečo glavo. Šele polagoma so ji stopili vsi

dogodki pred oči. Vprašala je po mačehi in ptujem gostu, potem pa je prosila, da bi poklicali gospoda župnika. Odkrila mu je vse, in župnik je videl, da je v njenem srcu s čudežno močjo snivalo ono bitje, katero je Judita tako iskala.

Razložil ji je njeno veliko zmoto in ž njo vred zahvalil Boga, da jo je dobrotno rešil samomora, kakor nekdanj njenega očeta. Župnik je vedel, da je sedaj prišel tisti dan, ko mu bo dovršiti, kar je bil začel Viljem. Z vso ljubeznijo se je oprijel svoje naloge ter gojil žlahtne cepi, katere je bil najprej Viljem zasadil v njeno srce. Skoro je bila Judita vsa druga. Poprej trmasta, uporna, polna dvomov, bila je sedaj krotka, voljna, dovetna, ljuba učenka. Ko je toliko okrevala, da se ni bilo več bati, prišel je pooblaščenec od sodišča, da bi govoril ž njo. Pozvedoval je po njenem prejšnjem življenju, po očetu, po mačehi; popraševal tudi po ptujem možu. Potem ji je pokazal list in torbico z vsem, kar je bilo v nji. Judita je šele sedaj spoznala vso zavrženost mačeha. Videla je, kako je varala očeta in njo ter se igrala z zakonom — vse zavoljo denarja.

Solze so jo zalile, solze žalosti in veselja. Z žalostjo je gledala na prošle dni, a vesela je bila, da so minuli, da je bila rešena iz oblasti grde čarovnice. Sodnik jo je vprašal po imetju, a Judita ni mogla dati pojasnil.

„Ali želite, da bi jo sodnim potom zasledovali?“ vpraša jo. „Zakaj, da je bilo imetje veliko, razvidno je iz listin, ki so jih našli. Posiljala je izredne vsote na Rusko.“

„Ne, ne“, odgovorila je prestrašena Judita. „Za denar mi ni, da sem le rešena! Bog daj, da bi bila izgubila za vedno njen sled!“

„A kaj bodete počeli mladi in še neizkušeni, sami, brez vsakoršne podpore? Ko bi jo zasledovali, utegnili bi vam rešiti vsaj nekoliko denarja. Zakaj ženska gotovo ni pozabila sebe. Sicer bi ne bila bežala, da nihče ne vé, kam. Od tega tisočaka, ki smo ga našli v torbici, porabi se velik del za zdravniške in sodiške stroške, in kaj bodete počeli vi?“

Judito je zbolela ta opazka. Res, kaj bo ž njo? Vendar je bila misel na mačeho dovolj močna in mučna, da je odgnala vsak drugi še tako tehtni pomislek.

„Naj ima moj denar, saj blagoslova ji ne more prinesti; le pustite jo, kjer je, da mi zopet ne pride pred oči! Saj nikoli nisem vedela, da sem imovita, zato lahko prenesem misel na uboštvo, katero me morda odslej čaka. Da le zopet ozdravim. Bog mi je dal roke in um, ta dva darova porabim, in ni me strah bodočnosti.“

In zgodilo se je po njeni želji. Nihče ni zvedel, kam je izginila gospa iz gradiča. Pisala ni nikoli. Pobištvo so prodali, denar dodejali majhni Juditini glavnici. „Za največjo silo bo že“, dejala je Judita smehljaje, ko so ga ji izročili. A na tihem jo je vendar vznemirjala skrb za bodočnost. O vsem je nekoliko vedela, a nobene stvari toliko, da bi ji mogla hasniti v življenju. Odločno je odbila iskreno ponudbo prijateljev, ki so ji bili že blizu dva meseca dobrotniki, naj ostane kot hčerka vedno pri njih. Poznala je rodbinske razmere. Vedela je, kako jim tesna gre, odkar je bil Viljem v daljni prestolnici. Le majhno podporo so mu mogli dajati iz doma, opirati se je moral največ na svoje moči, in še ono malo, kako težko so utrpeli! In da bi jim bila sedaj še sama v nadlego? Nikakor ne! Služit pojde. Prevzame lahko službo varihinje poldorastlih otrok v kaki boljši hiši. Saj zato ni treba Bog si vé kakšne spretnosti.

Učiteljevo rodbino je zeló užalostil njen sklep. Prigovarjali so ji, s povzdignjenimi rokami jo je prosila Marička, da jih ne bi zapustila. Vse zastonj, ni se dala pregovoriti. Nekaj njene nekdanje trme se je v nji oglasilo. Le toliko so dosegli, da počaka prihoda Viljemovega, ki je imel skoro priti na počitnice. Upali so, da bo on dosegel, česar niso mogli sami.

Viljemova podoba je iznova vstala v njeni duši. Strah, žalost, skrb in bolezen, vse to se je kakor megla razprostiralo nad njegovo tako globoko v njeno dušo vtisnjeno podobo. A sedaj, ko je vse prebila, srečno prebila, sedaj je iz te megle zopet vstajala ta podoba. Počkala je njegovega prihoda. A bila je gluha tudi za njegovo prigovarjanje.

„Vem, da vam pri nas ne morejo nič posebnega ponuditi, in da bodete marsikaj pogrešali“, dejal je Viljem nekega dné, ko je Judita, resno misleč na odhod, pregledovala očetova pisma in listine, da uniči, kar nima več nobene veljave; „a vem tudi, da vas nikjer ne sprejmejo z večjo, srčnejšo ljubeznijo, kakor pri nas.“

„O tem sem popolnoma uverjena, ker tudi zame ni kraja na svetu, v katerem bi bila srečnejša, nego tu“, odgovorila je Judita iskreno ter pobesila oči. „Verjemite mi, da sem dolgo premišljevala, a vselej sem prišla do prepričanja, da je ta sklep najboljši zame. Človek bodi samsvoj, dokler more.“

„Zakaj ste tako ponosni, Judita?“ dejal je Viljem malo da ne jezno. „Ali ne veste, da je težko na svetu človeku samemu? In pa — kolikim nevarnostim je izpostavljeno mlado, nezkušeno dekle!“

„Nevarnostim?“ začudi se ona. „Mislite morda na bolezen ali uboštvo? O, teh nevarnostij me bo čuval dobri Bog; in ko bi me tudi zadela taka nesreča, ne bojim se je!“

„Ne mislim bolezeni, tudi ne uboštva, pač pa nekaj hujšega“, reče Viljem zamolklo.

„Nekaj hujšega?“ ponovi Judita in upre vanj velike oči; „kaj bi bilo hujšega od bolezeni in gladú? — A, umejem“ — in lahna rdečica jo oblije. „Vi imate torej o meni tako slabo mnenje?“ pristavi žalostna.

„Nikakor ne mislim o vas kaj hudega, a predobro vem, kako težko je ubogemu dekletu živeti pošteno, in kako lahko nepošteno!“

Judita, ki je dosedaj marljivo razmetavala pisma, obstane nenadoma.

Viljem jo je opazoval z utripajočim srcem. Slutil je, da se je v tem trenutku snovala njena in — njegova osoda. A Judita je le molčala. Viljem se ji približa:

„Judita, vi ostanete pri nas, kaj ne da ostanete?“

Judita se zgane, kakor da se je prestrašila njegovega glasú. Ozre se nanj:

„Ostanem, Viljem!“

XI.

Prišla je zopet zima. V trgu, kjer se je vršila naša povest, pozabili so se že davno čudni dogodki. Bolj preprosti so mislili, da se je Judita takrat ponesrečila po žalostnem slučaju, a bolj premeteni so trdili, da sta bila brez dvoma beg Juditine mačeha in pa Juditina rana v ozki zvezi. A tudi o tem, kakor o vsem, bodisi dobro ali slabo, naveličali so se govoriti in stvar je prešla v pozabljivost. Resnica te žalostne zadeve je bila znana samo gospodu župniku in učiteljevim, a ti so jo skrbno čuvali, da bi ostala tržanom vedno tajna.

Judita je preživela mirne, srečne dneve v učiteljevi rodbini. Zdelo se je, da je hčerka v rodbini.

Viljem se je bil že davno vrnil zopet v stolno mesto, a v hiši so to komaj čutili. Vedno so o njem govorili, tako, da je njegova podoba bila vsakemu živo pred očmi. Judita ni nikoli obžalovala, da je poslušala Viljema in ostala na njegovem domu. Čutila je, da ni nikomur v nadlego, temveč celó v pomoč, in to ji je bilo velika tolažba in veselje. Huda zima je namreč imela zle nasledke za priletno in itak že vedno bolešno učiteljevo ženo. Dobra žena je morala največ ležati in, kakor nesreča navadno ne pride sama, obolela je tudi Marička za hudo hrupo. Judita je opravljala delo obeh in zraven jima še stregla. Pomlad je prinesla materi zdravje, a temu veselju se je pridružila

globoka žalost. Marička je venela vedno bolj in bolj, in prav, ko so menili, da se bolezen obrne na bolje, ugasnila je nenadoma, kakor se nenadoma utrne zvezda, ki je še malo poprej jasno svetila in migljala med svojimi vrstnicami.

Odslej je bila Judita jedino veselje, tolažba in podpora v hiši, in včasih celo v šoli. Maričkina smrt je bila za učitelja hud udarec. Vedno vesel, živahni in zdravi starček je sedaj vedno bolehal. Svetovali so mu, da bi šel v zasluženi pokoj. In šel bi bil tudi, da ni Viljem še vedno potreboval od doma podpore. Saj pokoj, četudi zaslužen, vzel bi mu ipak lep del njegovih dohodkov. „Še leto dnij daj mi Bog moči, da Viljem dovrši nauke, potem se odpočijem“, dejal je navadno, če so mu prigovarjali.

In ostal je v službi. Njegov trud je bil sedaj mnogo večji, nego poprej, a vse je voljno prenašal, saj je trpel za svojega Viljema.

Vendar so prišli dnevi, ko ga je slabost tako obšla, da se ni mogel vzdržati. Tedaj pa je bila Judita, ki mu je prihitela na pomoč. Tedaj je sedla na katedro učenost v ženski podobni, in ne more se reči, da bi je ne bili šolski paglavci radi videli. Kako živo je tudi znala pripovedovati in razkladati ta prijazna učiteljeva pomočnica! Kako hitro so prešle sicer dolgočasne ure!

Med bolj velikimi otroki so bili tudi taki, ki so se še spominjali nekdanje čarovnice. Leti so si skrivnostno šepetali: „Ta je bila nekdanj čarovnica, zato zna tako lepo pripovedovati, kakor nihče drugi.“

Viljem je srečno dovršil svoje študije. Dobil je službo pri sodišču, in ker je skromno živel, živel je tudi z majhno nagrado, katero je dobival kot avskultant. Njegov oče je vendar na posled šel v zasluženi pokoj.

Potekala so leta. Zopet je pomlad prišla v deželo. Bilo je o Veliki noči. Pri učiteljevih je vladalo veselje. Za praznike je naznanil svoj

pohod novoimenovani gospod pristav, ki ni bil nihče drugi, nego njih vseh ljubljenc Viljem. Sreča mu je bila mila. Komaj štiri leta po vstopu v službo je bil imenovan sodnijskim pristavom.

Prišel je. Radost je bila splošna in neizmerna. Kar sta premogli glavici ljube matere in Judite, pa učiteljeva blagajnica, vse je moralo poslaviti veseli dan.

Po obedu so šli na izprehod. Viljem in Judita sta nehoté zavila po beli cesti ob Soči. Tam sta krenila na samotno stezo, šla sta mimo sivih skal dalje in dalje v tih gozd, kjer je še vedno stala znana klopica iz mahú. Tu je bil Viljem pred davnimi osmimi leti našel Judito.

Dosedaj sta se prosto in veselo razgovarjala, a na tem kraju jima zastane govorica. Še je dišal vzduh, šumel gozd, žuborel studenec, in vendar koliko se je v teh letih premenilo! Judito so tedaj morili še mračni dvomi, otrov brezbožnih nazorov se ji je še prelival po srcu. Res je, na tem kraju je najprvo živo slutila neko višje bitje, tu je dobila zvestega prijatelja. A vendar, kaj se je moralo poprej zgoditi, koliko bolj in bridkostij je morala še pretrpeti, predno ji je sladka vera objela srce z božjo močjo. Tedaj črnogleda, brezupna: sedaj polna nadej, polna zaupanja v zvestobo vernih src! Nemo sta sedela na klopi.

„Judita“, reče po dolgem molku Viljem, „Judita, na tem kraju ste me sprejeli za prijatelja. Mislim, da nikdar nisem bil nevreden tega imena. Osem let je minulo od tedaj. Ali ne bi imela zame še dražjega imena?“

Mislimo, da je Judita umela. Kaj je odgovorila, ni znano. Bržčas je zajokala, in solze tudi govoré. Gotovo pa je, da ju je prihodnja pomlad že našla v srečnem zakonu. Pravijo tudi, da je v uradniških krogih rada govorila zoper Schopenhauerja e tutti quanti — in vedno zagovarjala povrat k — Bogu.

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje)

25. Rimljani. Botanika. God prof. Marna. „Pasion.“ Priprava za Veliko noč. V železniškem vozu. Vse hiti domov! „Zveličar gre iz groba!“ Prazna ruta. V „zeleni jami“.

... malega travna ...

Ljubi prijatelj! Nikoli ne spoznavam tako živo resničnosti onega latinskega reka, ki smo ga imeli v vadbah, namreč „nihil est ab omni

parte beatum“ — kakor po počitnicah. O, kako vesele so bile letošnje velikonočne počitnice! Žal, da so tako hitro minule! Ker želiš vsekako zvedeti, kako sem jih preživel, evo ti pisma!

Tega ti ne bom pravil, kako težko sem čakal velike noči; ti je pač nisi čakal manj težko. Učenja se je bilo nabralo zadnji čas prav dosti, čeprav se trdi, da je druga šola najlažja in da se je treba najmanj učiti drugošolcu. V